

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ritva Lakkala

ERITYISLAPSI PÄIVÄHOIDOSSA

Vanhemman ja päiväkodin henkilökunnan kokemuksia

Sosiaali- ja terveysala
2016

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Ritva Lakkala
Opinnäytetyön nimi	Erityislapsi päivähoidossa. Vanhemman ja päiväkodin henkilökunnan kokemuksia
Vuosi	2016
Kieli	suomi
Sivumäärä	61 + 4 liitettä
Ohjaaja	Ahti Nyman

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vanhempien kokemuksia erityislasten arjesta kotona ja päiväkodissa sekä sitä, miten vanhemmat ovat kokeneet yhteistyön päiväkodin kanssa. Tavoitteena oli saada vanhemmilta hyviä ohjeita ja vinkkejä muille erityislasten vanhemmille ja päiväkodin henkilökunnalle. Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, millaisia haasteita päiväkodin lastentarhanopettajilla on erityislasten kanssa ja millaisia ohjeita he antaisivat vanhemmille, joiden lapsella todetaan erityisen tuen tarvetta. Lisäksi haluttiin tietää kokeeko päiväkodin henkilökunta, että heitä tuetaan ammatillisesti ja saavatko he työhönsä tukea esimiehiltään.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkeilla vaasalaisilta erityislasten vanhemmilta ja lastentarhanopettajilta. Teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään varhaiskasvatustyössä tarvittavaa osaamista ja kasvatuskumppanuutta, erityislapsen määrittelyä ja erityiskasvatusta yleensä. Tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat varhaiskasvatus, erityiskasvatus, erityislapset, kolmiportainen tuki sekä kasvatuskumppanuus. Tutkimukseen osallistui kaikkiaan 17 henkilöä. Vastaukset analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksesta ilmeni, että sekä vanhemmat että lastentarhanopettajat ovat kokeneet suurimmat haasteet varhaiskasvatuksen vähäisten resurssien kanssa. Päiväkodin henkilökunnan resurssit ovat säästötoimien vuoksi tiukassa ja tämä näkyy myös vanhempien vastauksissa. Vanhempien huolina oli muun muassa avustajien puute ja lapsen eriarvoinen asema ryhmän jäsenenä. Lastentarhanopettajien mielestä aikaa ja henkilökuntaa on liian vähän lapsiryhmien kokoon nähden, jotta jokaiselle lapselle voitaisiin taata yksilöllistä opetusta ja jotta päiväkodin henkilökunta voisi tehdä laadukasta varhaiskasvatustyötä kaikkine kriteereineen.

ABSTRACT

Author	Ritva Lakkala
Title	A Child with Special Needs in Kindergarten. Experiences of Parents and the Personnel of the Kindergarten
Year	2016
Language	Finnish
Pages	61+ 4 Appendices
Name of Supervisor	Ahti Nyman

The purpose of this research was to examine the parents' everyday experiences of special needs children in Kindergarten and at home, and also how the parents have experienced the educational partnership. The aim was to get good advice from parents to other parents and kindergarten teachers. A further purpose was to study what kind of challenges kindergarten teachers have with special needs children and what kind of advice they would give to other families in the same situation as well as do the kindergarten personnel get professional help and support from their superiors.

The research is qualitative and the research material was collected from the parents of special needs children and kindergarten teachers in Vaasa. The study was participated by 17 participants. The responses were analysed by using data based content analysis. The theoretical frame of reference deals with the know-how needed in the kindergarten, educational partnership, the specification of special needs child and special needs education in general. The key concepts are early education, special needs education, children with special needs, three categories support and educational partnership.

The study shows that parents and kindergarten teachers have both experienced the largest challenges in resources of the early education. Resources of the day care are very restricted at the moment due to budget savings and this is to be seen in the responses of the parents. Among other things the worries of the parents were a lack of assistants and inequality of the special needs child as a group member at the day care. The kindergarten teachers' opinion is that there is too little time or personnel to guarantee the individualised education or the high-class educational work.

Keywords Early education, special needs education, children with special needs, three categories support, educational partnership

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	VARHAISKASVATUS	9
	2.1 Varhaiskasvatussuunnitelma.....	9
	2.1.1 Uusi varhaiskasvatussuunnitelma 2016	10
	2.2 Varhaiskasvatuksen tehtävät.....	10
	2.2.1 Arjen tukitoimia	11
	2.3 Varhaiskasvatustyössä tarvittava osaaminen	13
	2.4 Varhaiskasvatuksen henkilökunnan täydennyskoulutus.....	14
	2.5 Ammatillinen vuorovaikutus ja kasvatuskumppanuus päiväkodissa.....	16
	2.5.1 Kasvatuskumppanuus.....	17
3	ERITYISLAPSI JA ERITYISKASVATUS.....	18
	3.1 Lapsen erityisen tuen tarve	18
	3.2 Erityispäivähoito	19
	3.3 Yksilöllistä erityiskasvatusta lapsilähtöisesti.....	20
	3.4 Ympäristön tulkinta lapsesta.....	21
	3.5 Erityisen tuen havaitseminen	21
	3.6 Diagnoosit ja lausunnot.....	22
	3.7 Erityiskasvatuksen työalueet.....	23
	3.7.1 Erityislastentarhanopettajat.....	24
	3.8 Kolmiportainen tuki ja erityinen tuki.....	25
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA MENETELMÄT	27
	4.1 Tutkimuksen tavoite.....	27
	4.2 Tutkimusmenetelmät.....	28
	4.3 Aineistonkeruumenetelmä	28
	4.4 Aineiston analysointi	29
	4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	31

5.1	Kysymykset vanhemmalle	31
5.1.1	Erityisen tuen tarve	31
5.1.2	Haasteet erityislapsen alkaessa päivähoidossa.....	32
5.1.3	Tieto tai osaaminen, joka auttaa erityislapsen kanssa.....	34
5.1.4	Tiedonsaanti	36
5.1.5	Yhteistyö päiväkodissa.....	37
5.1.6	Ohjeita muille erityislasten vanhemmille	39
5.2	Kysymykset lastentarhanopettajalle.....	40
5.2.1	Haasteet erityislapsen varhaiskasvatuksessa.....	40
5.2.2	Ohjeet vanhemmille	42
5.2.3	Työskentelyä helpottava tieto ja osaaminen	45
5.2.4	Tiedonsaanti, joka auttaa työssä.....	47
5.2.5	Ammatillisen osaamisen tuki	48
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	51
7	POHDINTA.....	54
	LÄHTEET.....	57

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Päivähoidon perustehtävät	s. 11
Kuvio 2. Lapsen, vanhempien ja kasvattajien vuorovaikutuskolmio	s. 16
Kuvio 3. Asiantuntijalausunnon rooli erityispäivähoidon järjestämisessä	s. 22
Kuvio 4. Kolmiportaisen tuen prosessi varhaiskasvatuksessa	s. 25
Kuvio 5. Erityisen tuen tarve.	s. 32
Kuvio 6. Vanhempien haasteet lapsen aloittaessa päivähoidossa.	s. 33
Kuvio 7. Yhteistyö päiväkodissa.	s. 37
Kuvio 8. Haasteet erityislapsen varhaiskasvatuksessa.	s. 40
Kuvio 9. Ohjeet vanhemmille.	s. 43
Kuvio 10. Tieto ja osaaminen, joka helpottaa työskentelyä.	s. 45
Kuvio 11. Tiedonsaanti	s. 47
Kuvio 12. Ammatillisen osaamisen tukeminen.	s. 49
Taulukko 1. Varhaiskasvatuksen työtehtävissä tarvittava osaaminen	s. 14
Taulukko 2. Tiedonsaanti	s. 36

LIITELUETTELO

LIITE 1. Kyselylomakkeen saate

LIITE 2. Opinnäytetyön kysymykset vanhemmille

LIITE 3. Opinnäytetyön kysymykset lastentarhanopettajille

LIITE 4. Opinnäytetyön kysymykset lastentarhanopettajille, tarkentava kysely

1 JOHDANTO

Kaikki lapset tarvitsevat turvaa ja lämpimiä ihmissuhteita sekä perustarpeiden tyydytystä. Lapset tarvitsevat kehitykseensä myös tukea ja ohjausta. Jokainen lapsi on yksilö ja lasten tuen tarpeet vaihtelevat huomattavasti. Lapset tulisi kuitenkin ottaa huomioon omana itsenään, erityistarpeidenkin kera, ilman diagnooseja. Lapsen aloittaessa päivähoitoa hänellä ei välttämättä ole vielä diagnoosia tai erityisen tuen tarvetta ei ole vielä huomattu. Lapsen ja hänen perheensä haasteet päiväkotipolun alussa voivat olla vaikeita ja toivon, että tästä opinnäytetyöstä olisi hyötyä sille polulle.

Opinnäytetyössäni lähdin pohtimaan erityislapsen päiväkotitaipaleen haasteita vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan kokemusten pohjalta. Alun perin tarkoitukseni oli keskittyä pienryhmissä oleviin erityislapsiin, mutta opinnäytetyöni aiheesta keskusteltiin Vaasan kaupungin erityispäiväkodeissa ja heiltä tulleen palautteen mukaisesti lähdin tutkimaan opinnäytetyössäni tavallisissa päiväkotiryhmissä normiryhmissä olevia erityislapsia. Tutkimuksessani ei käsitellä syvemmin diagnooseja, vaan käydään läpi millaisia erityisen tuen tarpeita lapsilla on ja pohditaan erityislapsia yleensä. Työssäni käsitelen millaiset kriteerit tekevät lapsesta erityislapsen, millaisia tuen malleja on saatavilla ja miten erityislapset tukea saavat. Tutkimuksestani löytyy myös muutamia ohjeita vanhemmilta ja lastentarhanopettajilta niille erityisen tuen tarpeessa oleville lapsiperheille, joiden erityislapsi aloittaa päivähoitonsa.

Erityislapsen päiväkodin aloittamisen haasteena voi olla vanhempien ja päiväkodin välisen hyvän yhteistyön saavuttaminen. Erityislapsen vanhemmat eivät välttämättä ole vielä täysin hyväksyneet oman lapsensa erityisyyttä päivähoiton alkaessa. Henkilökunnalla on koulutusta ja ammatillista tietoa ja osaamista, jota heidän tulisi käyttää hyvän, tasavertaisen yhteistyön ja luottamuksellisen kasvatuskumppanuuden syntymiseksi.

Toivottavasti tämän opinnäytetyön tuloksien pohjalta voidaan miettiä päivähoiton henkilökunnan koulutuksien tarvetta ja kehitellä erilaisia tukimuotoja, joilla voidaan tukea erityislasten vanhempia.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatusta ohjaavat erilaiset lait, kuten varhaiskasvatuslaki (L 19.1.1973/36) ja asetus lasten päivähoidosta (A16.3.1973/239). Varhaiskasvatuslain (L19.1.1973/36) mukaan

”varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.”

Myös lastensuojelulain (L13.4.2007/417) tarkoituksena on

”turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.”

Nykyinen varhaiskasvatuslaki tuli voimaan 1.8.2016. Laissa määritetään, että varhaiskasvatusta ohjaavana asiantuntijavirastona toimii Opetushallitus. Opetushallitus laatii varhaiskasvatussuunnitelman perusteet yhteistyössä muiden asiantuntijatahojen kanssa.

2.1 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tehtiin vuonna 2003 ja niitä tarkistettiin vuonna 2005. Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista valtakunnallisesti. Vaasassakin tehtiin kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma vuonna 2005. Vaasan kaupungin visiona on vuoden 2005 varhaiskasvatussuunnitelmassa ”Hyvä lapsuus, hyvän elämän alku” (Vaasa 2016 a).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on toimia ohjaavana asiakirjana varhaiskasvatuskentällä. Jokaisessa kunnassa tulisi toimia samojen periaatteiden mukaisesti, jotta lapsilla olisi tasavertaiset lähtökohdat koko Suomessa. Varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksena on myös ohjata varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutusta, vanhempien osallisuutta sekä yhteistyökumppaneiden yhteistyötä lapsen ja perheen tukemiseksi. (Stakes 2005.)

Varhaiskasvatuslaissa (L19.1.1973/36) sanotaan, että jokaiselle lapselle on tehtävä varhaiskasvatuksen alkaessa varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan yhdessä

vanhempien kanssa lapsen kehityksen ja oppimisen tavoitteita ja toimenpiteitä niiden toteuttamiseksi. Tarvittaessa siihen kirjataan myös, millaista tukea lapsi tarvitsee, millaisia tukitoimenpiteitä lapselle lähdetään miettimään ja miten niitä tullaan toteuttamaan.

Kaskela & Kronqvist (2007, 11) ovat kirjanneet julkaisussaan ”Niin ainutlaatuinen – Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan” lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ohjaavat periaatteet, joita ovat lapsen yksilöllisyyden, taitojen, valmiuksien ja osaamisalueiden havainnointi ja huomiointi, vanhempien kanssa tehtävä kasvatuskumppanuus ja kasvattajayhteisön pedagoginen toiminta sekä sen arviointi ja seuranta.

2.1.1 Uusi varhaiskasvatussuunnitelma 2016

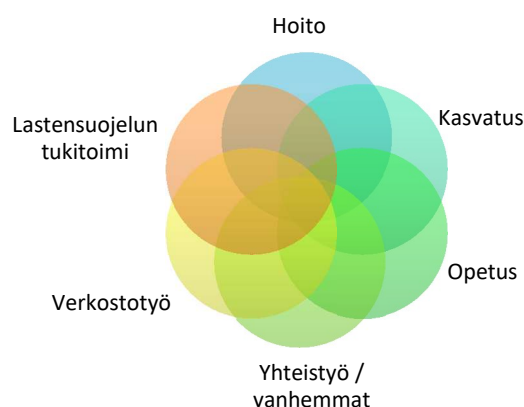
Opetushallitus on tehnyt 18.10.2016 uudet valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja on samalla antanut määräyksen, jonka päätöksellä jokaisessa kunnassa ja kuntayhtymässä tulee tehdä uusi paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja sen tulee noudattaa valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Uusi varhaiskasvatussuunnitelma on otettava käyttöön 1.8.2017 lähtien. (OPH 2016.)

2.2 Varhaiskasvatuksen tehtävät

Varhaiskasvatus on alle kouluikäisten lasten kasvatustoimintaa, jonka tulee tapahtua oppimista edistävässä ja turvallisessa ympäristössä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on huolehtia yhdessä lapsen vanhempien ja huoltajien kanssa lapsen kasvatustehtävästä ja edistää lapsen tasapainoista kehitystä. Päivähoidon toiminnan tulee olla lapsen oppimista sekä kehitystä tukevaa ja siellä tulee olla turvallisia ja lämpimiä ihmissuhteita. Kaikille lapsille tulee antaa yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Lapsen yksilölliset tuen tarpeet tulee tunnistaa ja hänelle tulee antaa riittävästi tukea tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. (Kauppinen 1991, 13; L19.1.1973/36.)

Varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä ovat hoito, kasvatus ja opetus, joiden välisiä rajoja on vaikea vetää, sillä kaikki elementit voivat olla läsnä samaan aikaan.

Hoito on huolehtimista perustarpeista, kuten ruuan saannista, vaateuksesta, ulkoilusta ja unesta. Kasvatuksessa on pedagogisia elementtejä, jotka näkyvät parhaiten esiopetuksessa. Verkostotyön yhteistyökumppaneina päiväkodille voivat olla muun muassa neuvolat, perheneuvolat, sosiaalityö, lastensuojelu, erilaiset terapeutit, koulupsykologit ja tietenkin vanhemmat (ks. kuvio 1) (Koivunen 2009, 12.)

Kuvio 1. Päivähoidon perustehtävät (Koivunen 2009, 12).

Mitä pienempi lapsi, sitä enemmän aikaa käytetään hoidollisiin toimenpiteisiin. Lapsen perusturvallisuutta edistää aikuisten ystävällinen suhtautuminen lapsen opettellessa kiireettömästi päivittäisiä toimintoja. Lapsi saa onnistumisen elämyksiä ja hänen itsetuntonsa ja minäkuvansa vahvistuu, jos vanhemmat ja kasvatushenkilökunta kannustaa ja motivoi lasta päivittäisten toimintojen parissa. Oikeilla kasvatuskäytännöillä ja hyvillä vuorovaikutustaidoilla on mahdollista vaikuttaa todella paljon lapsen hyvinvointiin. (Tiusanen 2008, 79; Lummelahti 2004, 34–41.)

2.2.1 Arjen tukitoimia

Arjessa tapahtuva lapsen tukeminen on erittäin tärkeää. Lapsi oppii ja harjoittelee uusia taitoja toiminnan ja kokeilemisen kautta. Lapsen on tärkeää oppia sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutustaitoja niin kotona kuin päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen tukitoimet tarkoittavat päivittäisen toimintaympäristön muokkaamista sopivaksi lasten tarpeisiin. Ympäristön mukauttaminen tarkoittaa sekä fyysisten, psyykkisten

että sosiaalisten toimintojen muokkausta. (Heinämäki 2000, 109–111; Heinämäki 2004 b, 33–34, 70.)

Erilaisilla tilajärjestelyillä, kuten liikuntaesteiden poistamisella, saadaan lapsen arkea päiväkodissa helpotettua huomattavasti ja se voi myös vaikuttaa positiivisesti lasten ja kasvattajien väliseen vuorovaikutukseen. Päiväkodissa olisi hyvä kiinnittää huomiota erilaisiin toiminta- ja siirtymätilanteiden järjestelyihin. Pienryhmätöimintää kannattaa hyödyntää, koska silloin ohjaus on helpompaa ja selkeämpää. Lapsille annettavien ohjeiden tulee olla yksinkertaisia ja puheen selkeää, jotta lapsi ymmärtää ne helpommin ja tuntee onnistumisen iloa. Tarvittaessa voidaan käyttää toiminnassa erilaisia kielellisen tuen materiaaleja, kirjaimia, kuvia tai tukiviittomia, jotka auttavat myös tukea tarvitsevien lasten kanssa. Toiminnan eriyttäminen tukee lapsen kehitystä ja oppimista hänen tarpeidensa mukaisesti. Lapsen käyttäytymistä tulee myös ohjata toivottuun suuntaan arkisissa tilanteissa, häntä voidaan esimerkiksi ohjata omien tunteiden hallinnassa ja häntä voidaan kannustaa ottamaan kontaktia toisiin lapsiin. (Heinämäki 2000, 109–111; Heinämäki 2004 b, 34–35, 70; Koivunen 2009, 179–184.)

Arjen rutiinit ja struktuurit on hyvä pitää samankaltaisina, jotta lapsi pystyy ennakkoimaan mitä päivän aikana tapahtuu. Päivärytmillä voidaan luoda turvallinen tunne lapsille ja lapsen on helpompi suhtautua erilaisiin muutoksiin, kuten siirtymätilanteisiin. Arkisia toimintoja on hyvä tuoda esille myös kuvien avulla, jotka auttavat selkiyttämään arkea sekä kotona että päiväkodissa. Kuvia voidaan käyttää esimerkiksi tekemällä päivä- ja viikkojärjestyksiä, joihin merkitään mitä tehdään, kenen kanssa ja missä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 174; Tiusanen 2008, 81–82; ADHD-liitto 2011, 16–17; Lehtisare 2012.)

Lapsen saduttamisella ja satuhieronnalla voidaan vahvistaa aikuisen ja lapsen välisiä luottamussuhteita, tukea lapsen itsetunnon kehitystä ja antaa lapselle aikuisen jakamatonta huomiota hetkeksi. Sadutus ja satuhieronta voivat vähentää lapsen levottomuutta ja niillä voidaan ehkäistä myös stressiperäisiä oireita. Sadutuksessa lasta pyydetään kertomaan satu ja se kirjataan ylös juuri sellaisenaan kuin lapsi sen

kertoo. Tutkimuksissa on huomattu, että sadutuksen avulla opettajat huomaavat helpommin lasten ja nuorten vahvuuksia, eivätkä vain tyydy ajattelemaan, että lapsi tai nuori on haasteellinen tai hankala. (Karlsson 2014, 171, 271; Satuhieronta 2015.) Satuhierontaa voidaan tehdä myös päiväkotiryhmissä arpomalla lapsille parit, joita he saavat hieroa. Hieronnalla voidaan tukea lapsen itsehyväksyntää ja muiden arvostamista, sosiaalisten taitojen oppimista ja empatiakyvyn kehittymistä. Tämä helpottaa myös hyväksymään ryhmän kaikki jäsenet yhdenvertaisina ja luo yhteishenkeä ryhmään. (Satuhieronta 2015.)

Lasten kanssa voi opetella itsehillintä- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä empatiataitoja myös erilaisten sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja harjaannuttavien ohjelmien avulla. Näitä ovat esimerkiksi *Askeleittain* ja *Muksuoppi*. (Kanninen & Sigfrids 2012, 182–183.)

2.3 Varhaiskasvatustyössä tarvittava osaaminen

Varhaiskasvatuksen työtehtävissä voi toimia perhepäivähoitajana, lastenhoitajana, lastentarhanopettajana, erityislastentarhanopettajana tai esimiestehtävissä sekä erilaisissa tutkimus- ja kehittämistehtävissä. Työntekijän ammatillinen osaaminen vaatii työssä tarvittavia tietoja, taitoja sekä ammattieettistä vastuuta. Varhaiskasvatustehtäviin valitulla tulee olla sopiva ammatillinen pätevyys ja tutkinto valittuun tehtävään. (STM 2007.)

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2005 Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan. Sen tekemän tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksessa työskentelevien tulisi kehittää osaamistaan muun muassa tunnistamalla lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvät riskit. Varhaiskasvatushenkilökunnan tulisi myös kehittää lapsen ja perheen varhaisen tukemisen keinoja sekä yhteistyötä vanhempien kanssa (kasvatuskumppanuus). Varhaiskasvatuksessa työskentelevien tulisi myös harjaantua tietoteknologian käytössä ja kansainvälistymisessä sekä terveyden edistämistyössä. (STM 2007.)

Varhaiskasvatushenkilöstön työtehtävissä tarvittavaa ammatillista osaamista on kuvattu seuraavassa taulukossa (ks. taulukko 1) (STM 2007).

Taulukko 1. Varhaiskasvatuksen työtehtävissä tarvittava osaaminen (STM 2007).

	Tutkimus- ja kehittämissuhteet	Esimies-tehtävät	Päivähoidon opetus-, kasvat- ja hoitotehtävät			
			Erityislastentarhanopettaja	Lastentarhanopettaja	Lastenhoitaja	Perhepäivähoitaja
1) Kaikille yhteinen osaaminen	Toimintaympäristön ja perustehtävien tulkintaan liittyvä osaaminen Yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen Jatkuvaan kehittämiseen liittyvä osaaminen Eettinen osaaminen					
2) Varhaiskasvatusosaaminen	Pedagoginen osaaminen Kasvatusosaaminen Hoito-, hoiva- ja huolenpitoosaaminen	Pedagoginen osaaminen Kasvatusosaaminen Hoito-, hoiva- ja huolenpitoosaaminen	Pedagoginen osaaminen Kasvatusosaaminen Hoito-, hoiva- ja huolenpitoosaaminen	Pedagoginen osaaminen Kasvatusosaaminen Hoito-, hoiva- ja huolenpitoosaaminen	Hoito-, hoiva- ja huolenpitoosaaminen Kasvatusosaaminen	Hoito-, hoiva- ja huolenpitoosaaminen Kasvatusosaaminen
3) Erityinen osaaminen	Tutkimusosaaminen Suunnitteluosaaminen Kehittämissaaminen	Johtamiseen, hallintoon ja ohjaamiseen liittyvä osaaminen Talousosaaminen	Erityispedagoginen osaaminen Konsultaatioosaaminen	Opetussuunnitelmaosaaminen Lapsen kehityksen ja oppimisen tuntemus Sosiaalipedagoginen osaaminen Tutkimus- ja kehittämissaaminen	Lasten terveyden edistämiseen, kuntoutukseen, sairauksiin ja lääkehoitoon liittyvä osaaminen	Lasten terveyden, turvallisuuden ja ruokahuoltoon liittyvä osaaminen
4) Tilanneosaaminen	Tilannesidonnaiset osaamisen ulottuvuudet (esim. kieli- ja kulttuurikysymykset)					

Taulukossa on lueteltuna varhaiskasvatuksessa työskenteleville yhteiset osaamisalueet, joita ovat esimerkiksi toimintaympäristön ja perustehtävien tulkinta sekä yhteistyö ja vuorovaikutus. Pedagoginen osaaminen ja kasvatustieteellinen osaaminen ovat erityisesti esimiehillä, erityislastentarhanopettajilla ja lastentarhanopettajilla varhaiskasvatustyössä vaadittavaa osaamista. Lastentarhanopettajilta vaaditaan myös, että heidän tulee osata tehdä opetussuunnitelmia sekä tunnistaa lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyviä vaikeuksia. (STM 2007.)

2.4 Varhaiskasvatuksen henkilökunnan täydennyskoulutus

Varhaiskasvatuksen parissa työskentelevät näkevät työssään yhä enemmän lapsia, jotka tarvitsevat jonkinlaista tukea arjen askareissa tai oppimisessa. On siis tärkeää ymmärtää erilaisia toimintatapoja ja käytäntöjä, joiden avulla osataan auttaa erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Mitä aiemmin lapsi saa tukea kasvatuksessa ja oppimisessa, sitä helpompi lasta on auttaa kehittämään sosiaalisia taitojaan sekä helpottaa tai kenties jopa poistaa lapsen oppimisen esteitä.

Kuntien vastuulla on henkilöstön täydennyskoulutus, joka on myös sosiaalihuoltolakiin kirjattu vuoden 2005 elokuun alusta. Kuntien on huolehdittava, että sosiaalihuollon henkilöstö osallistuu peruskoulutuksesta, työn vaativuudesta ja toimenkuvasta riippuen heille järjestettyyn täydennyskoulutukseen. Koulutusta voidaan järjestää yksilöllisenä, koulutustasosta riippuvaisena tai työpaikkakohtaisesti. Tällä täydennyskoulutusvelvoitteella tuetaan henkilöstön ammatillista osaamista ja sen ylläpitämistä ja kehittämistä ja näin tuotetaan asiakkaille laadukkaita palveluita. Kaikilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta osallistua koulutuksiin tarvittavien koulutusmäärärahojen tai sijaisten puuttumisen vuoksi. (STM 2007, 55.)

Mäntylä & Norrgård (2009) ovat opinnäytetyössään tutkineet päiväkodin henkilöstön mahdollisuuksista tukea erityislasta integroitumaan päiväkotiryhmään. Tutkimustuloksista selvisi, että päiväkodin henkilöstö tarvitsisi enemmän koulutusta, aikaa sekä mahdollisuuksia erityislapsen yksilölliseen tukemiseen. Tutkimuksesta kävi ilmi myös, että jos erityislapsi ei saa riittävästi tukea, lapsi jää jälkeen kehityksessä ja sosiaaliset taidot eivät kehity tarpeeksi.

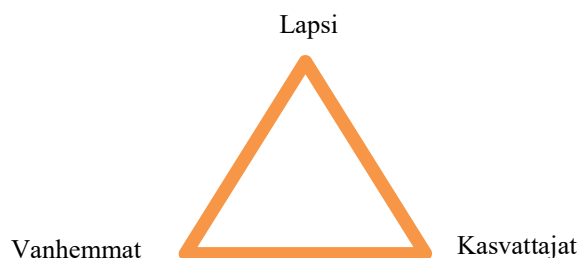
Päivähoidon henkilökunnan tulisi saada lisää koulutusta ja tietoa myös lapselle merkityksellisistä tekijöistä päiväkodin arjessa. Päivähoidolla ei ole tänä päivänä tarpeeksi tukiresursseja erityistä tukea tarvitsevia lapsia varten. Ryhmäkokoja voidaan pienentää tarvittaessa erityislapsen takia, lapsi voi olla ns. kahden paikkalainen, mutta erilaisten hoitoaikojen vuoksi tästä ei välttämättä ole paljoa hyötyä. Ryhmiin palkatut avustajat eivät välttämättä ole koulutettuja tai he voivat olla määräaikaisia. (Heinämäki 2004 a, 102–105; Heinämäki 2004 b, 66–69.)

Erityispedagogiikka on tieteen ala, joka tutkii erityisen tuen tarpeessa olevien lasten oppimiseen ja kasvatukseen liittyviä kysymyksiä (Moberg, Hautamäki, Kivirauma, Lahtinen, Savolainen & Vehmas 2015). Erityispedagogiikan tuntemuksesta hyötyisivät kaikki varhaiskasvatuksen parissa tai sosiaalialalla työskentelevät. Erityiskasvatuksen perusteita tulisi kerrata tietyin väliajoin, jotta päivähoidon henkilökunta pystyisi tunnistamaan erityisen tuen tarpeet mahdollisimman pian ja henkilökunta pystyisi mukana ajankohtaisten tukimuotojen viidakossa ja he saisivat valmiuksia lisätä kuntouttavaa toimintaa lapsen varhaiskasvatukseen. (Heinämäki 2004 b, 57.)

2.5 Ammatillinen vuorovaikutus ja kasvatuskumppanuus päiväkodissa

Böök ja Vilppo (2004) ovat tutkimuksessaan pohtineet erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien kokemuksia perhelähtöisyydestä päiväkodissa sekä kartoittaneet perheen ja päiväkodin välisiä yhteistyökäytäntöjä ja vanhempien odotuksia yhteistyön suhteen. Tutkimuksessa tuli ilmi, että päiväkodin arjessa vanhemmille tärkeitä asioita olivat muun muassa yksilöllisyyden huomiointi, erilaisuuden hyväksyminen, tasavertainen kohtelu ja positiivisuus.

Koivunen (2009, 156) on kirjassaan ”Hyvä päivähoido” kuvannut lapsen, vanhempien ja päivähoidon kasvattajien vuorovaikutusta kolmiolla (ks. kuvio 2).

Kuvio 2. Lapsen, vanhempien ja kasvattajien vuorovaikutuskolmio (Koivunen 2009, 156.)

Vuorovaikutuskolmiossa kuvataan keskinäisiä vuorovaikutussuhteita eli sitä kuinka jokaisen kolmiossa olevan suhde vaikuttaa muihinkin kolmiossa oleviin. Vanhempien jakama tieto oman lapsensa kehityksestä ja kasvatustavista korostuvat varsinkin päivähoidon alkutaipaleella. Kasvattajalla on asiantuntijuutta kasvatuksesta, lapsen kasvusta ja kehityksestä, ehkä myös erityisvaikeuksista, mutta hän tarvitsee sen lisäksi vanhempien asiantuntijuutta, jotta onnistuisi kasvatustyössään. (Koivunen 2009, 156.)

Kasvattajien on hyvä kerrata yhteisesti omassa työtiimissään toimintatapoja ja keinoja, kuinka voidaan ottaa esimerkiksi lapsesta herännyt huoli puheeksi vanhempien kanssa. Huolen puheeksi ottaminen on menetelmä, jossa hienovaraisella ja kunnioittavalla tavalla voidaan ottaa vaikeat asiat puheeksi. Keskustelu vanhempien asiantuntijuutta korostaen on omiaan herättämään luottamusta ja auttaa asioiden eteenpäin viennissä. On muistettava, että lapsen asioista ei keskustella ensin

vain yhteistyötiimin kanssa, joka voi sisältää esimerkiksi kiertävän erityislastentarhanopettajan, puheterapeutin ja neuvolan, vaan muistetaan ottaa huoli puheeksi myös vanhemman kanssa. (Eriksson & Arnkil 2009, 12; Koivunen 2009, 157–159.)

2.5.1 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan yhteistyötä vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan välillä. Molemmat tekevät kasvatustyötä lapsen parhaaksi ja yhdessä tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. Kasvatuskumppanuuden tarkoituksena on korostaa vanhemman roolia ensisijaisena kasvattajana ja tukea vanhempaa lisäämällä hänen tietoansa lapsen tarpeista ja kehitysvaiheista. Päivähoidon ammattilaisten on tuettava vanhempaa etenkin, jos vanhemman jaksaminen on äärirajoilla tai hänellä ei ole riittäviä tukiverkostoja lähipiirissä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 133; Kekkonen 2012, 42–44.)

Mikkola & Nivalaisen (2009, 12) mukaan kasvatuskumppanuus on koko perheen huomioon ottamista sekä lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämistä. Vanhemmat ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita ja sen vuoksi kasvatushenkilökunnan tulisi kuunnella ja osallistaa vanhempia myös lapsen päiväkotitapaileella. Kasvatushenkilökunta voi toivottavasti auttaa perheen jaksamista arjen pyöryksessä ja he voivat tukea vanhempia kasvatusvastuussa.

Hyvään yhteistyöhön kuuluu vanhempien ja kasvatushenkilökunnan välistä kuulevaa kunnioitusta, avoimuutta ja kiinnostuneisuutta, yhteisiä tavoitteita ja yhteisymmärrystä toteutettavista menetelmistä. Tärkeää on löytää yhteinen sävel yhteistyössä vanhempien kanssa. Vanhemmalle olisi hyvä välittyä arvostus, välittäminen, kiinnostuneisuus lapsesta ja hänen kasvuympäristöstä. Vanhemman tulee kokea, että hänen mielipiteistään ollaan kiinnostuneita ja että hänet aidosti kohdataan vanhempana. (Kanninen & Sigfrids 2012, 135; Kekkonen 2012, 42–44.)

Korkalainen (2009, 54) on käsitellyt myös kasvatuskumppanuutta ja sen hyviä ja huonoja puolia. Kasvatuskumppanuudessa voi tulla ongelmia, jos henkilökunnan ja perheen välillä on luottamuspulaa. Joskus myös työntekijöiden jatkuva vaihtuminen voi vaikeuttaa yhteistyön vakiintumista ja luottamuksen syntymistä.

3 ERITYISLAPSI JA ERITYISKASVATUS

Erityislapsi, erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, nämä kaikki tarkoittavat samaa asiaa (Heinämäki 2004 a, 22). Erityislapsen nimitykset ovat vaihdelleet historian kuluessa. Aiemmin käytettiin jopa nimitystä idiootti tai huonotapainen, kun puhuttiin erityislapsista. Diagnoosit ja ongelmanmäärittelyt vaihtelevat koko ajan (Hedlund 2014), mutta onneksi enää ei käytetä noin ikäviä määrittelyitä erityisen tuen tarpeessa olevista lapsista. Tässä tutkimuksessa käytetään usein nimitystä erityislapsi.

Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen päivähoidosta käytetään nimitystä erityispäivähoito, erityiskasvatus tai erityisvarhaiskasvatus. Laissa ei määritellä, millainen lapsi on erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa oleva, joten erityispäivähoidon määrittelemisen on vaikeaa (Heinämäki 2004 a, 102).

3.1 Lapsen erityisen tuen tarve

Lapsen aloittaessa päiväkodissa, voi tulla tarve arvioida lapsen tuen tarvetta. Kotona erityisen tuen tarve ei ole välttämättä vielä näkynyt, mutta päiväkodin ryhmätilanteissa voi tulla vastaan asioita, joiden pohjalta tilannetta arvioidaan yhdessä vanhempien kanssa ja mietitään, kuinka lasta voitaisiin tukea ja ohjata päivittäisissä askareissa.

Erityisen tuen tarvetta voi olla lapsella, jolla on sosiaalis-emotionaalisia vaikeuksia, puheen ja kielen kehityksen vaikeuksia, tarkkaavaisuusongelmia, viivästynyttä kehitystä, kehitysvammaa tai muita vammoja, autismin kirjon oireita tai kenties joitakin pitkäaikaisia sairauksia. (Pihlaja ym. 2010, 27.) Pihlaja (2008, 5) on myös tutkinut ”Disability & Society” -lehdessä julkaistussa artikkelissaan lapsen sosio-emotionaalisia ongelmia ja niiden merkityksiä. Suomalaisissa päiväkodeissa olevista alle kouluikäisistä lapsista noin 2 % on saanut diagnoosin sosio-emotionaalisista ongelmista.

Pihlaja (2008, 5) viittaa artikkelissaan Suomen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jossa on sanottu, että lapsi voi tarvita erityistä tukea fyysisen, psyykkisen, kognitiivisen, tunteellisen tai sosiaalisen kehityksen alueilla. Varhaiskasvattajien mukaan ongelmat voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: ahdistuneisuusongelmiin, sosiaalisiin ongelmiin lasten ja aikuisten kanssa, mukaan lukien aggressiivisuus, ja sosiaalisiin ongelmiin oppimisvaikeuksien kanssa. Sosio-emotionaaliset ongelmat ja ongelmat, joihin liittyy kielen kehitys, ovat yleisimmät tekijät, jotka johtavat erityisen tuen tarpeeseen suomalaisissa päiväkodeissa. (Pihlaja 2008, 5.)

3.2 Erityispäivähoito

Kuntien tulee huolehtia, että erityisen tuen tarpeessa olevilla lapsilla on mahdollisuus päivähoitoon ja tarvittaviin tukitoimiin. Kunta vastaa myös resurssien ohjauksesta ja siitä, miten se ottaa huomioon erityistä tukea tarvitsevat lapset. (Pihlaja & Kontu 2001, 2.) Erityispäivähoitoa voidaan tarjota esimerkiksi perhepäivähoitajalla, tavallisessa päiväkotiryhmässä tai päiväkodissa integroidussa pienryhmässä, jossa on erityishoitoa tarvitsevia lapsia sekä nk. tukilapsia, joilla ei ole erityisen tuen tarvetta. Erityisryhmissä pitäisi olla henkilöstössä vähintään yksi erityislastentarhanopettaja. (Svärd 1996, 96.)

Erityispäivähoidossa toimenpiteitä kohdistetaan lapseen, perheeseen ja työyhteisöön. Heinämäen tutkimusten mukaan henkilökunnan mielestä erityislapseksi ilman lausuntoa luetaan monesti käyttäytymishäiriöiset lapset, sosio-emotionaalista tukea tarvitsevat lapset, ns. seurantalapset ja lastensuojelulapset. (Heinämäki 2004 a, 113.)

Jos lapsi tarvitsee erityistä tukea, lapsen tilannetta arvioivat kenties vanhempien ja päiväkotihenkilökunnan kanssa lastenneuvolan terveydenhoitaja, lääkäri, puheterapeutti tai joku muu lapsen tilanteen asiantuntija. Lapselle laaditaan päiväkodissa yhdessä kasvatushenkilökunnan ja vanhempien kanssa kuntoutussuunnitelma. (Heinämäki 2000, 38.) Suunnitelmaa tulee seurata, arvioida ja päivittää tarvittaessa. Tärkeää on, että koko ryhmän henkilökunta, tai jopa koko päiväkodin henkilökunta, on tietoinen lapsen erityistarpeista ja ongelmista, jotta häntä voidaan helpommin

auttaa. Työnantajan tulee huolehtia, että henkilöstö saa tarvittavaa perehdytyskoulutusta erityislapsen hoitamiseen. (Svärd 1996, 102.)

Päivähoitoasetuksessa (A16.3.1973/239) sanotaan, että ”jos päiväkodissa on yksi tai useampia erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevia lapsia, on tämä otettava huomioon hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöitten lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten erityistä avustajaa.”

3.3 Yksilöllistä erityiskasvatusta lapsilähtöisesti

Erityiskasvatusta tehdään lapsilähtöisesti ja perheen voimavarojen ja tarpeiden mukaan. Lapsen yksilölliset tavoitteet ja eriyttäminen ovat tärkeitä lähtökohtia erityiskasvatuksessa. Työ vaatii myös laaja-alaista verkostoitumista asiantuntijoiden kanssa. (STM 2007, 24.)

Tärkeää on vastata erityiskasvatuksessa lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin. Siinä tarvitaan moniammatillista yhteistyötä, joka toimii lapsen näkökulmasta lapsen parhaaksi yhdistäen kodin, päiväkodin, terapian ja kuntoutuksen. Parhaimmat tulokset erilaisten kehityshäiriöiden ja oppimisvaikeuksien kanssa saadaan, kun voidaan tarjota erityistä tukea tai kuntoutusta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Pihlaja 1998.) Terapiat ovat tärkeitä, mutta ne tuottavat tulosta vain, jos lapsen päivittäisessä arjessa tuetaan terapiassa asetettuja tavoitteita. Hyvin toteutettu kuntoutus, jota on saatu lapsena tai nuorena, tarkoittaa yleensä pienempää avun tarvetta aikuisiässä. (Svärd 1996, 92.)

Päivähoitoasetuksen mukaan jokaisesta päiväkotiin otettavasta erityistä hoitoa tarvitsevasta lapsesta pitää hankkia erikoislääkärin tai muun asiantuntijan lausunto. (A 16.3.1973/239.) Näin päivähoidossa saadaan tarkkoja tietoja lapsen erityistarpeista ja varmistetaan lapsen soveltuvuus päivähoitoon. Varhaiskasvatuksessa on kuitenkin aloitettava tukitoimet lapselle heti, kun tuen tarve on huomattu. Tarvittaessa täytyy konsultoida vanhempien kanssa sovitulla tavalla varhaiskasvatuksen asiantuntijoita, jotta saadaan mahdollisimman nopeasti tukitoimet käyntiin, ja näin ennaltaehkäistäisiin suurempien tukitoimien tarve. (Stakes 2005, 35.)

3.4 Ympäristön tulkinta lapsesta

Varhaiskasvatuksessa ongelmana on useasti lapsen diagnosointi ja sen vammakeskeisyys. Sen sijaan, että mietittäisiin vain, kuinka lapsen diagnoosi on ongelma tai haitta, voitaisiin pohtia lapsen ja hänen ympäristönsä välisiä suhteita ja vuorovaikutusta. Ympäristön tulkinnalla on merkitystä siinä, kuinka lapsen erityisyys nähdään. Tulkitaanko lapsen erityisyys tai poikkeavuus aina ongelmana, vajavuutena, häiriönä tai puutteena. (Korkalainen 2009, 56.)

Lasta voitaisiin auttaa paremmin, kun ajateltaisiin lapsen tukitoimia toiminnan kautta, eikä diagnoosiin keskittymällä. Lapselle tehdään mahdolliseksi erilaiset sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ja mietitään, miten lapsi voisi paremmin osallistua toimintaan, tutkia ja liikkua, saada ystäviä ja kokea elämyksiä ja omatoimisuuden kautta pyrkiä itsenäisyyteen. (Korkalainen 2009, 58.)

3.5 Erityisen tuen havaitseminen

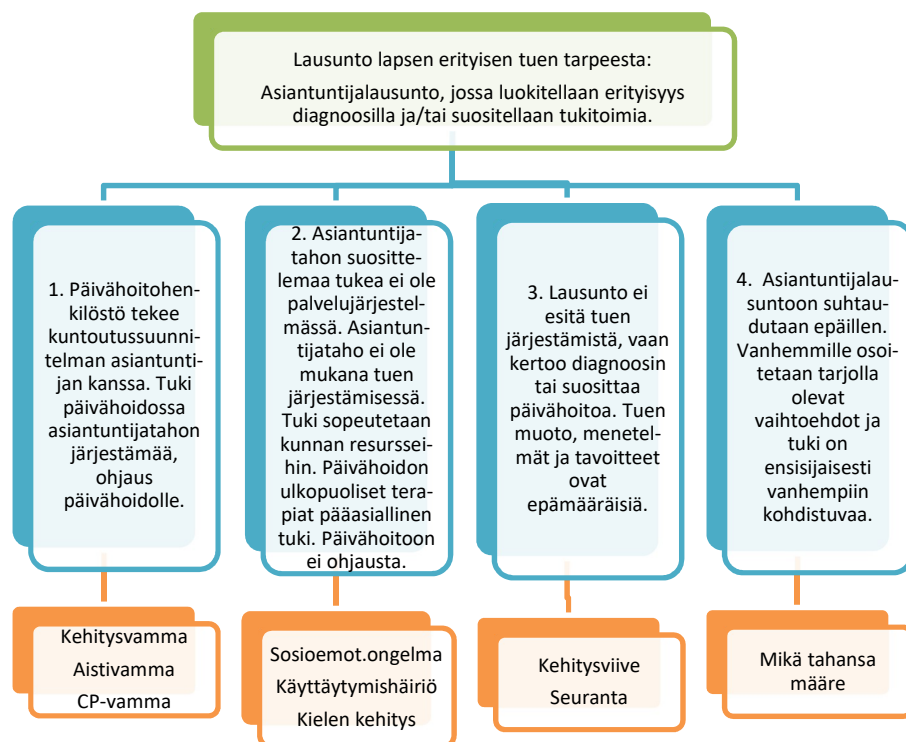
Kaikkia erityisen tuen tarpeita ei havaita ennen päiväkodin aloittamista. Vasta lapsen kehityksen myötä voidaan havaita erilaisia haasteita esimerkiksi sosiaalis-emotionaalisisissa vuorovaikutustaidoissa ja kielen kehityksessä. Näissä taidoissa esiintyvät haasteet näkyvät yleensä vasta 3-vuotiaana ja päivähoidon henkilökunnan tulisi tuntea lapsi pitemmän aikaa, ennen kuin henkilökunta voi sanoa onko lapsella erityisen tuen tarvetta. Tukea tulisi saada jo ennen diagnosointia, koska ongelmat voivat olla ohimeneviäkin. Toisaalta taas laissa ei määritellä sitä, että vain diagnosin omaavat, lausunnon saaneet erityislapsset ovat ainoita, joille voidaan tarjota erityistä tukea tai että vain heille voidaan tehdä pedagogisia arvioita tai oppimissuunnitelmia. (Pihlaja, Rantanen & Sonne 2010, 6.)

Kielen kehityksen ongelmat, puhevaikeudet sekä sosioemotionaalisen kehityksen ongelmat aiheuttavat suurimman osan erityisen tuen tarpeesta lapsilla. Poikien osuus erityisen tuen tarvitsijoista on suuri etenkin sosioemotionaalisten ongelmien ja tarkkaavaisuuteen liittyvien vaikeuksien kohdalla. Päiväkodeissa olevista erityistä tukea tarvitsevista lapsista vain noin puolelle on tehty jonkinlainen kuntoutus- tai kirjallinen suunnitelma. (Pihlaja ym. 2010, 26.)

3.6 Diagnoosit ja lausunnot

Muuttuuko erityislapsen arki lausunnon saamisen myötä? Käytännössä lasta voidaan kutsua erityislapseksi ilman lausuntoakin, mutta harvoin hän saa mitään tukitoimia ilman sitä. Lausunto on tärkeä, kun mietitään millaisia tukitoimia lapsi voi tarvita. (Heinämäki 2004 a, 107.)

Kehitysvammaiset tai kielenkehityksen häiriöiset lapset saavat usein diagnoosin ajoissa ennen päivähoiton aloitusta, mutta muut häiriöt, kuten käyttäytymisen häiriöt, oppimisvaikeudet, kehityksen hidastuminen ja lievemmat neurologiset häiriöt tulevat esille yleensä vasta päivähoitokäisenä. Päiväkotihenkilöstön mielestä huonoiten tukea ja jatkotoimia saavat juuri käyttäytymishäiriöistä, sosioemotionaalisista ongelmista ja kielen kehityksen ongelmista kärsivät lapset. Joissakin kunnissa ajatellaan, että asiantuntija suosittelee lapselle avustajaa tai päivähoitopaikkaa vain vanhempien sanelemana ja kunnat jättävät ehkä huomioitta lausunnot, jossa on epämääräinen lapsen kehitysviive tai seurannan tarve (ks. kuvio 3). (Heinämäki 2004 a, 108–109.)

Kuvio 3. Asiantuntijalausunnon rooli erityispäivähoidon järjestämisessä (Heinämäki 2004 a, 108.)

Lapsi, jolla on lausunto, saa huomion ja tuen lisäksi kuntouttavaa toimintaa joko keskussairaalasta tai palvelukeskuksesta. Hänen perhettään tuetaan paljon enemmän, heidän jaksamistaan tuetaan, lausuntoja tulkitaan yhdessä, perhettä sitoutetaan käytössä oleviin resursseihin ja työyhteisössä ryhmään lisätään kenties henkilökohtainen tai ryhmäkohtainen avustaja. Päiväkodin henkilökunta osallistuu lapsen kuntoutussuunnitelman tekemiseen. Lapselle tarjotaan esimerkiksi toiminta- tai puhe-terapiaa, jota ulkopuolinen terapeutti tulee tekemään päiväkodille. (Heinämäki 2004 a, 114.)

Ilman lausuntoa olevalle lapselle annetaan tavallisessa ryhmässä huomiota ja tukea ja hänen kasvua ja kehitystä turvataan ryhmän jäsenenä. Hänen perheensä saa ohjausta tuen ja avun piiriin ja mahdollisuuksien mukaan heitä tuetaan päivähoidossa ja ohjataan viemään lapsi tutkimuksiin. Päivähoidossa tällaisen lapsen kohdalla ei ole erityisiä toimenpiteitä. Lapselle ei tehdä kuntoutussuunnitelmaa, ei anneta tera-
pioita eikä näin ollen perheellä ole yhteistyötahojakaan. (Heinämäki 2004 a, 114.)

3.7 Erityiskasvatuksen työalueet

Päivähoidon yhtenä haasteena on tänä päivänä moniammatillisen yhteistyön toteuttaminen. Yhteistyötä tarvitaan, jotta saadaan kokonaisvaltaisesti tuettua lasta ja perhettä heidän arjessaan varhaisen ja erityisen tuen toteuttamisessa. (Korkalainen 2009, 72.) Erityiskasvatuksen työkenttä on laaja ja siinä tarvitaan moniammatillisen yhteistyön tuomaa tietoa, taitoa ja osaamista. Mukana moniammatillisessa yhteistyössä on monen alan osajia, muun muassa päivähoidon, lastensuojelun, perheneuvolan ja lastenpsykiatrian ammattilaisia. Erityiskasvatuksen työkenttään kuuluu perhelähtöisen työn tekeminen yhteistyössä vanhempien kanssa, jotka ovat oman lapsensa asiantuntijoita. Lapsen kasvun ja kehityksen arviointi sekä kasvun ja kehityksen tukeminen ovat tärkeä osa päivähoidoa. Lapsen erityistarpeiden tunnistamisessa tarvitaan hyvää ammattitaitoa ja osaamista. Erityiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja sen arviointiin kuuluu erilaisten yleisten kasvatustieteen menetelmien ja metodien tuntemus, jotka antavat kasvattajille työvälineitä erityislasten kanssa toimimisessa. Erityiskasvatuksen työkenttään kuuluu myös palvelujen kehittämistä kuntatasolla, ei pelkästään päiväkodissa. (Pihlaja 2001, 18.)

Korkalaisen (2009, 214–215) mielestä varhaiskasvatuksen ja varhaiserityiskasvatuksen työhön kuuluu erittäin tiivis vuorovaikutus ja kohtaaminen lapsen sekä hänen perheensä että muiden ammattilaisten kanssa. Työn vaativuuden vuoksi tulisi työntekijöillä olla mahdollisuus työnohjaukseen. Asiantuntijuutta ja osaamista kehitetään peruskoulutuksen jälkeen tapahtuvalla jatkuvalla oppimisella työkokemuksen ja työssä oppimisen kautta sekä erilaisten täydennyskoulutusten avulla. Oppimisprosessit ovat sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä. Varhaiserityiskasvatuksen työntekijällä tulee olla hyvät vuorovaikutustaidot, herkkyyttä ymmärtää erilaisuutta ja erityisen tuen tarpeessa olevaa lasta. Hänen tulee myös olla kunnioittava ja avoin vanhempia ja yhteistyökumppaneita kohtaan ja hänen tulee kantaa vastuuta työstään.

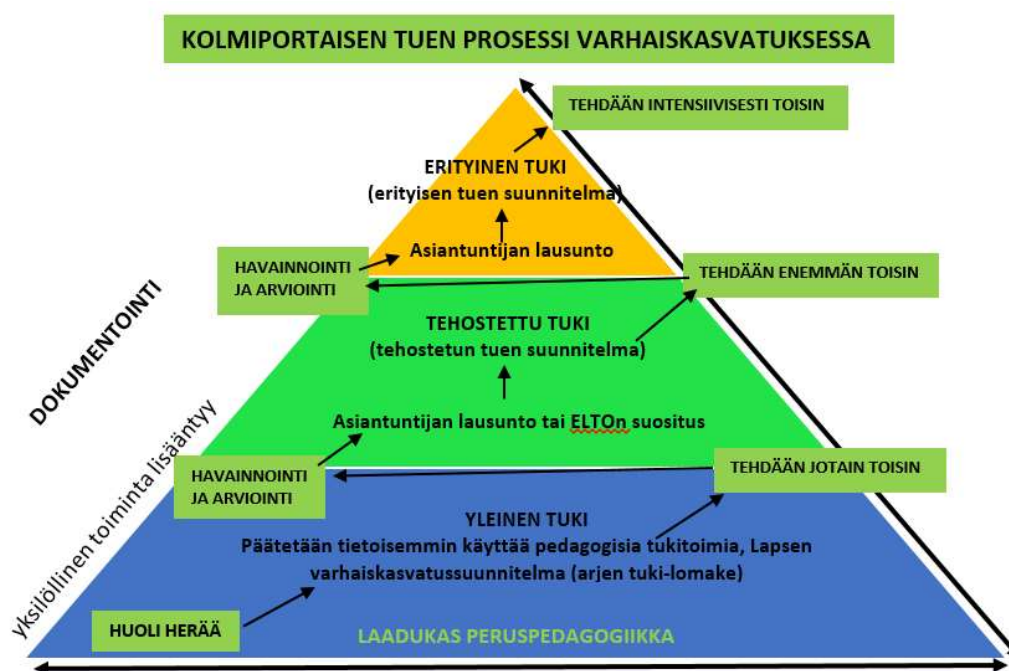
3.7.1 Erityislastentarhanopettajat

Varhaiskasvatuksen parissa työskentelevien erityislastentarhanopettajien tehtävät vaihtelevat. Erityislastentarhanopettaja (elto) voi toimia lapsiryhmässä tai hän voi olla kiertävä erityislastentarhanopettaja eli kelto. Vaasassa kiertäviä erityislastentarhanopettajia on seitsemän. Kelton tehtävänä on seurata lapsen kehitystä ja oppimista sekä antaa konsultaatiota varhaiskasvatuksen henkilökunnalle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Hänen tehtävänä on myös arvioida yhdessä päivähoiton henkilökunnan kanssa lapsen tuen tarpeet, opastaa ja tukea lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja oppimisen suunnittelussa ja toteutuksessa. Kelton työ on moniammatillista yhteistyötä, jossa tärkeimpinä yhteistyökumppaneina ovat lapsen perhe, päivähoiton henkilökunta sekä muut asiantuntijat, kuten psykologit ja terapeutit. Kelton ja muiden asiantuntijoiden tulee tehdä kuntoutuksesta kokonaisuus, joka kaikilta osin hyödyttää lasta ja hänen perhettään. (Vaasa 2016 b.)

Erityislastentarhanopettajista on pulaa ja kunnat ovat eriarvoisessa asemassa heidän palveluidensa suhteen. Erityislastentarhanopettajien resurssit eivät ole riittävät ja monet erityislastentarhanopettajat ovat epäpäteviä. (STM 2007, 25.) Päivähoitolain uudistukseen, joka tuli voimaan 1.1.2013, sisältyy kuntien velvoite siitä, että kunnan käytettävissä on oltava lasten päivähoitossa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja (L19.1.1973/36).

3.8 Kolmiportainen tuki ja erityinen tuki

Lasten tuen tarve on lisääntynyt ja nykyään ei riitä pelkästään erityiseen tukeen vastaaminen erityispäivähoidossa. Koko päivähoidon henkilökunnan tulisi olla valmistautunut antamaan varhaista tukea lapsille. Tuen lähtökohtana ovat aina lapsen vahvuudet ja kehitystarpeet. Suomessa käytetään kolmiportaisen tuen mallia varhaiskasvatuksessa (ks. kuvio 4). Lasta tuetaan erilaisin keinoin ja tuet jaotellaan kasvun ja oppimisen yleiseksi, tehostetuksi ja erityiseksi tueksi. (STM 2007, 24.)

Kuvio 4. Kolmiportaisen tuen prosessi varhaiskasvatuksessa (mukai ltu Ylöjärven varhaiskasvatuksen suunnitelmasta, Ylöjärvi 2015).

Kaikki lapset tarvitsevat joskus yleistä tukea kasvunsa ja oppimisensa tueksi. Yleisessä tuessa lapsen tuen tarve on lyhytaikaista ja lapsen yksilöllisiä tarpeita yritetään vahvistaa peruspedagogiikan avulla eli osana arkisia toimintoja. Toimintaa eriytetään pienryhmiin, jotta jokainen lapsi saisi kehitystasoaan vastaavaa toimintaa. (Ylöjärvi 2015; Kempele 2015.)

Jos päiväkodissa tai kotona nousee huoli lapsen kasvusta, käytöksestä tai oppimisesta, tehostetun tuen tarpeesta keskustellaan päiväkodin yhteisissä palavereissa ja tarvittaessa moniammatillisesti. Tehostettu tuki voi olla yleisen tuen keinojen li-

säksi lapsen kasvun ja opetuksen yksilöllistämistä, joustavia ryhmittelyitä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaa tukea ja opetusta. Lasta tuetaan hänen haasteissaan mukauttamalla päiväkodin arkea erilaisin pedagogisin menetelmin ja välinein. Lapsi voi saada esimerkiksi puhe- tai toimintaterapiaa. (Ylöjärvi 2015; Kempele 2015.)

Erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi tarvitsee tukea säännöllisesti. Hänelle annetaan yleisen ja tehostetun tuen lisäksi henkilökohtaista ohjausta, ja hän tarvitsee useimmiten erityisosaamista ja monialaista yhteistyökuviota. (Ylöjärvi 2015.) Erityisellä tuella tai tukitoimilla voidaan tarkoittaa rakenteellisia tukitoimia ja pedagogiikkaa. Lakisääteisiä rakenteellisia tukitoimia ovat päivähoitoon suunnatut kunnan resurssit, joita voivat olla esimerkiksi lapsiryhmäkoon pienennys, avustajat sekä palvelurakenteen resurssit kuten erityisryhmät, erityisopettajan virat, erityispäivähoidon työryhmät ja erilaiset terapiapalvelut. (Pihlaja ym. 2010, 13.)

Erityislapselle tehdään aina kuntoutussuunnitelma, joka tehdään yhteistyössä lapsen, hänen perheensä ja kasvatustalon ammattilaisten kanssa. Kuntoutussuunnitelmassa asetetaan tavoitteet, joita lapsi ja hänen perheensä pitävät tärkeinä ja jotka tukevat perheen arkea ja lapsen kehitystä. Suunnitelmassa tehdään laaja-alainen arviointi, jossa käydään läpi lapsen toimintakyvyn rajoitteita, vahvuuksia ja perheen voimavaroja sekä kartoitetaan millaisia mahdollisuuksia tai rajoitteita lapsella voi olla toimintaympäristössään. (THL 2015.)

Korkalaisen (2009, 14) mukaan paras keino tukea erityisen tuen tarpeessa olevaa lasta on toimia hänen kanssaan arkisissa vuorovaikutustilanteissa lasta tukien. Tutkimukset ovat osoittaneet, että tukemalla lapsen vuorovaikutustaitoja ja normaalia arjen elämää tukitoimien avulla saadaan parempia tuloksia aikaisiksi kuin millään erillisillä toimenpiteillä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA MENETELMÄT

Tutkimukselle anottiin tutkimuslupaa (LIITE 1) keväällä 2016 Vaasan kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta. Kyselylomakkeet vanhemmille ja lastentarhanopettajille tehtiin verkkolomakkeena internetiin ja lomakkeiden linkit lähetettiin kasvatus- ja opetusviraston kautta vaasalaisiin päiväkoteihin ja sitä kautta myös erityislasten vanhemmille, joilla on lapsi tavallisessa päiväkodissa Vaasassa.

Vastausaikaa annettiin aluksi kesäkuun alusta kaksi viikkoa, mutta vastausmäärän jäädessä vähäiseksi, aikaa jatkettiin lopulta elokuun loppuun asti. Kyselyyn vastauksesta muistutettiin kaksi kertaa sähköpostitse erityiskasvatuksen palvelupäällikön kautta. Opinnäytetyötä mainostettiin myös sosiaalisessa mediassa yhteydenotopyynnön kera. Tutkittavan aiheen kriteerit täyttäneille lähetettiin linkki opinnäytetyön kyselylomakkeeseen sähköpostitse tai sosiaalisen median kautta. Yhteensä vastauksia saatiin 17, vanhemmilta 5 ja lastentarhanopettajilta 12.

Kyselylomakkeita (LIITTEET 2 ja 3) tehtiin alun perin kaksi, yksi vanhemmille ja toinen lastentarhanopettajille. Myöhemmin jouduttiin tekemään uusi kyselylomake lastentarhanopettajille (LIITE 4), jotta olisi saatu vapaamuotoisia vastauksia ja kommentteja yhteistyöstä. Uuden kyselylomakkeen myötä saatiin myös yksi kokonaan uusi vastaus. Lastentarhanopettajien vastauksia tuli alun perin kaiken kaikkiaan 13, joista kaksi oli täysin samaa vastausta, joten toinen niistä tuhottiin.

4.1 Tutkimuksen tavoite

Opinnäytetyön päätutkimusongelmana oli pyrkiä selvittämään vanhempien kokemuksia erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisesta kotona ja päiväkodissa. Tavoitteena oli saada vanhemmilta hyviä ohjeita ja vinkkejä muille erityislapsen vanhemmille sekä päiväkodin henkilökunnalle. Tutkimuksessa pyrittiin myös selvittämään, kuinka vanhemmat ovat kokeneet yhteistyön päiväkodin kanssa. Alatutkimusongelmana oli tutkia, millaisia haasteita päiväkodin lastentarhanopettajilla on erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisessa ja millaisia ohjeita heillä olisi antaa vanhemmille, jonka lapsella todetaan erityisen tuen tarvetta. Alatutkimusongelmana oli myös tutkia, kuinka päiväkodin henkilökunta

kokee, että heitä tuetaan ammatillisen osaamisen ylläpitämisessä ja saivatko he työ-
hönsä tukea esimiehiltään.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullinen tutkimus vastaa kysymyksiin miksi, miten ja millainen. Siinä on pienemmät tutkimusmäärät kuin määrällisessä tutkimuksessa ja sen avulla voidaan tutkia esimerkiksi sosiaalisia ongelmia. (Heikkilä 2014.) Laadullinen tutkimus ei ole pelkästään yksi suoraviivainen tapa tutkia asioita, vaan se koostuu lukuisista erilaisista traditioista, lähestymistavoista ja aineistonkeruu- ja analysointimenetelmistä ihmisten elämän tutkimiseksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 5). Laadullisen tutkimuksen lähtökohdiana on todellisen elämän kuvaaminen ja siinä yritetään tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161).

Ihmisten suhtautumista ja asenteita saadaan paremmin tutkittua laadullisesti eli tekstin avulla. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kuvata ilmiöitä tai tapahtumia, ymmärtää tietynlaista toimintaa ja antaa teoreettisesti mielekäs ja oikea tulkinta tutkittavalle ilmiölle. Täten on tärkeää, että henkilöt, jotka vastaavat laadulliseen tutkimukseen, tietävät aiheesta mahdollisimman paljon. (Kananen 2015, 70–71; Tuomi & Sarajärvi 2013, 85.) Tähän tutkimukseen valikoituivat vastaajiksi lastentarhanopettajat ja vanhemmat, koska he ovat tämän aiheen asiantuntijoita.

4.3 Aineistonkeruumenetelmä

Aineistoa tutkimuksiin kerättiin sähköisten kyselylomakkeiden avulla. Kyselylomakkeiden (LIITTEET 2, 3 ja 4) internetlinkkiä lähetettiin sähköpostilla kasvatus- ja opetusviraston kautta päiväkodeihin lastentarhanopettajille ja sieltä edelleen vanhemmille, joilla on erityislapsia vaasalaisissa päiväkodeissa.

Yleisimmin laadullisessa tutkimuksessa käytetään aineistonkeruumenetelminä haastattelua, kyselyä, havainnointia ja erilaisiin dokumentteihin perustuvaa tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71). Kyselylomakkeen etuna on niiden helppous ja tehokkuus, niitä on helppo lähettää eteenpäin ja niiden analysointi on nopeaa. Lo-

makkeilla voidaan kerätä tietoa esimerkiksi tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, arvoista, asenteista ja käsityksistä. Lomakkeissa voidaan kysyä myös perusteluita esimerkiksi mielipiteille tai toiminnoille. Kyselylomakkeiden ongelmana voi olla vastauksien puute. Suurelle joukolle lähetetty lomake ei välttämättä tuota suurta vastausmäärää ja usein tutkijan pitää muistuttaa kyselylomakkeeseen vastaamisesta. (Hirsjärvi ym. 2013, 196–197.)

Kyselylomakkeilla olevat kysymykset olivat pääosin avoimia, mukana oli myös yksi skaaloihin eli asteikkoihin perustuva kysymys molemmille kohderyhmille. Skaaloihin perustuvat kysymykset sisälsivät väittämiä ja vastaaja valitsi, kuinka tyytyväinen hän oli kyseiseen aiheeseen. Kysymyksien vaihtoehdot olivat 5-portaisella Likertin asteikolla erittäin tyytyväinen – erittäin tyytymätön. Vanhempien kyselyssä oli myös yksi monivalintakysymys, joista vastaajat valitsivat sopivimmat vaihtoehdot koskien heidän lapsensa tuen tarvetta. (Hirsjärvi ym. 2013, 200.)

4.4 Aineiston analysointi

Analysointi tarkoittaa aineiston käsittelyä eli lukemista, järjestelyä, sisällön erittelyä, jäsentämistä ja sen pohtimista, mitä aineisto pitää sisällään tai mistä siinä kerrotaan. Se voi olla myös sisällön luokittelua esimerkiksi aiheiden tai teemojen perusteella. Tutkijan tehtävänä on tiivistää aineistoa ja tulkita sitä teorian, kokemuksen ja oman pohdintansa kautta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 73–74.)

Aineistoa voidaan analysoida monella eri tavalla. Laadullisen tutkimuksen analysointi on vaikeaa, koska vaihtoehtoja on paljon. Analyysien tekeminen sanallisista vastauksista on haastavaa ja se vie aikaa. (Hirsjärvi ym. 2013, 197.) Tätä tutkimusta analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä ja tutkimuksen aineistosta pyrittiin luomaan teoreettinen kokonaisuus.

Aineisto luettiin tarkkaan ennen analysointia ja analyysiä tehtiin etsimällä aineiston avoimista vastauksista samantyyllisiä ilmaisuja ja ne teemoiteltiin pääluokkiin. Joihinkin vastauksiin saatiin useampia ilmaisuja ja ne on voitu jakaa edelleen alaluokkiin. Luokittelun jälkeen sisällönanalyysia voitiin vielä jatkaa kvantifioimalla aineisto. Aineistosta laskettiin, kuinka moni tutkittava ilmaisee saman asian. (Tuomi

& Sarajärvi 2006, 117.) Kvantifioidun aineiston voi koota erilaisiksi taulukoiksi, jonka avulla keskeisimmät asiat voi liittää havainnollistamaan tutkimusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksissa on pyrittävä välttämään virheiden syntymistä ja arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia mitaus- ja tutkimustapoja ja luotettavuutta voidaan tarkastella kahden pääkäsitteen, reliaaabeliuden ja validiteetin avulla. Reliaabelius tarkoittaa tutkimustulosten pysyvyyttä ja se voidaan todeta esimerkiksi niin, että jos kaksi arvioijaa päätyy samantylaiseen tulokseen, tulosta voidaan pitää reliaaabelina. Validius taas tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tutkitaan oikeita asioita. Tutkimuksen virhetulkinnoista ja myös tutkijan omasta itsearvioinnista kyseisessä tilanteessa on myös tärkeää kertoa lukijalle. (Hirsjärvi ym. 2013, 231–233; Kananen 2015, 352–355.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset vastaavat tutkittavaa ilmiötä eli ovat totuudenmukaisia. Totuudellisuuden arvioinnissa lähtökohtana voi olla riittävän tarkka dokumentointi, jotta myös vertaisarvioijat voivat tarkistaa tekstistä tulkinnat. Tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen johdonmukaisuus on tärkeää. (Kananen 2015, 352–353; Tuomi & Sarajärvi 2002, 135.) Aineiston analyysissä keskeistä on luokitteluiden tekeminen ja tuloksien tulkinta. Tässä tutkimuksessa on käytetty myös aineistosta saatuja lainauksia, jotta lukijalle jäisi mahdollisimman totuuden mukainen kuva tuloksista. (Hirsjärvi ym. 2013, 231–233.)

Tutkimuksen aineiston avulla on saatu vastaus kaikkiin tutkimusongelmien kysymyksiin eli tutkimuksessa tutkittiin sitä, mitä oli tarkoituskin tutkia. Näin ollen tutkimuksen voidaan sanoa olevan validi. Tutkimus on toteutettu eettisesti eli se on tehty rehellisesti ja yleistä huolellisuutta noudattaen. Kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista, kysely tehtiin anonymisti verkkolomakkeella, eikä ketään pystytä tunnistamaan vastauksista. Kyselyn tulokset on tuhottu opinnäytetyön valmistuttua. Valmis työ toimitettiin sähköisesti Vaasan kaupungin kasvatus- ja opetusvirastolle ja sekä paperisena että sähköisesti Vaasan ammattikorkeakoulun käyttöön.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimukseen saatiin vastauksia yhteensä 17, vanhemmilta 5 ja lastentarhanopettajilta 12. Alun perin lastentarhanopettajien vastauksissa oli kaksi samaa vastausta eli vastaaja oli lähettänyt vastauksensa kahteen kertaan. Toinen näistä vastauksista tuhottiin. Alkuperäisestä lastentarhanopettajien kyselylomakkeesta jäi puuttumaan tarkentava vastauskohta kysymyksessä 5, joten kyselylomaketta korjattiin ja lähetettiin uuden lomakkeen linkki jälleen lastentarhanopettajille. Uusitun vastauslomakkeen kautta saatiin kolme vastausta, joista yksi oli kokonaan uusi.

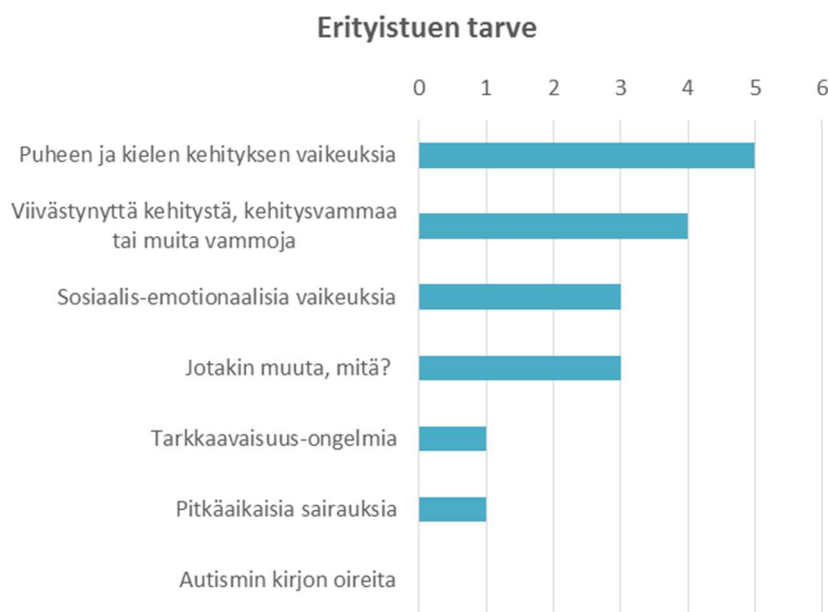
Tässä luvussa avataan vanhempien (LIITE 2) ja lastentarhanopettajien (LIITE 3 ja LIITE 4) kyselyjen tuloksia. Kysymyksien analysoinnissa on käytetty havainnollistamiseen apuna kuvioita ja taulukoita. Analysoitaessa vanhempien ja lastentarhanopettajien vastauksia niistä on voitu poimia yksi tai useampia ilmaisuja, jotka sopivat eri teemoihin. Joitakin ilmaisuja on poimittu myös tekstiin, jotta se avaisi tarkemmin vanhempien ja lastentarhanopettajien mielteitä.

5.1 Kysymykset vanhemmalle

Vanhempien kysymyksillä haluttiin selvittää millaisia erityisen tuen tarpeita lapsilla on ja millaisia kokemuksia vanhemmilla on heidän kanssaan toimimisesta kotona ja päiväkodissa. Tavoitteena oli myös saada hyviä ohjeita muille erityislasten vanhemmille, joiden lapsi on aloittamassa päiväkotitaivaltaan. Lisäksi vanhempien ja päiväkodin välisen yhteistyön sujuvuus kiinnosti tutkijaa.

5.1.1 Erityisen tuen tarve

Vanhemmilta kysyttiin (LIITE 2), millaista erityisen tuen tarvetta heidän lapsellaan on. Kysymyksessä vanhemmille oli annettu vaihtoehtoja, jotka kuvaavat heidän lapsensa erityistuen tarvetta. Vastauksessa oli myös mahdollista kirjoittaa omin sanoin lapsen erityisen tuen tarpeesta. Kaikki 5 vanhempaa vastasivat tähän kysymykseen (ks. kuvio 5).

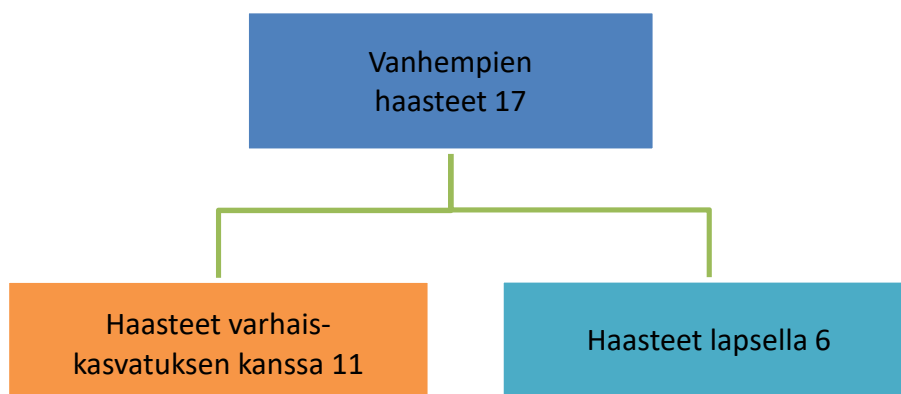
Kuvio 5. Erityisen tuen tarve.

Kaikkien vastaajien lapsilla oli puheen ja kielen kehitykseen liittyviä erityisen tuen tarpeita. Seuraavaksi eniten oli viivästynyttä kehitystä, kehitysvammaa tai muita vammoja. Sosiaalis-emotionaalisia vaikeuksia oli kolmella lapsella. Tarkkaavaisuusongelmia ja pitkäaikaisia sairauksia oli kahdella lapsella. ”Jotakin muuta, mitä?” -kysymyksessä tuli ilmi, että erään vastaajan lapsi on hyvin infektiokerkkä ja sairastelee paljon, yhdellä vastaajalla on Down-lapsi ja yhden vastaajan lapsella on esimerkiksi fyysistä levottomuutta, keskittymisvaikeuksia, vaikeuksia hahmottaa rajoja toisten kanssa leikkiessä sekä puheen viivästystä.

”...Lapsi joutuu usein konfliktiin toisten kanssa, muttei osaa koskaan puolestautua vaan joutuu aina syntipukiksi...”

5.1.2 Haasteet erityislapsen alkaessa päivähoidossa

Vanhemmilta haluttiin myös tietää, millaisia haasteita he kokivat erityistä tukea tarvitsevan lapsen aloittaessa päivähoidossa. Tähän vastasivat kaikki 5 vastaajaa (ks. kuvio 6).

Kuvio 6. Vanhempien haasteet lapsen aloittaessa päivähoidossa.

Haasteet varhaiskasvatuksen kanssa. Vanhempien mielestä varhaiskasvatuksen haasteita löytyi esimerkiksi päivähoidon resurssipulasta. Suurin osa vanhemmista koki, että tarpeeksi ammattitaitoisia avustajia oli vaikea löytää, avustaja ei osannut tukiviittomia tai avustaja jouduttiin aluksi hankkimaan itse. Vastaajista osa koki puutteita päivähoidon henkilökunnan ammattitaidossa ja tiedonkulku vanhempien ja lastentarhanopettajien yhteistyössä koettiin hankalaksi. Eräs koki päivähoidon byrokratian vaikeaksi, lähinnä lapsen lääkitykseen liittyvien ongelmien ja kuntouttavan päivähoidon järjestämisen takia. Myös kriittisyyttä virkamiesten tekemiä päätöksiä kohtaan oli, koska niissä havaittiin virheitä. Erään lapsen ruoka-aineherkkyydet koettiin haasteeksi päivähoidossa.

”Tiedonsaanti on ollut alusta alkaen hankalaa ja on osittain edelleen, koska lapsi ei itse osaa kertoa käytännössä mitään mitä päiväkodissa tapahtuu.”

”Päiväkodin henkilökunta ei näytä hahmottavan lapsen vaikeuksia, vaan pitää lasta huonosti käyttäytyvänä / huonosti kasvatettuna.”

Haasteet lapsella. Vanhemmat kokivat, että lapsilla oli muun muassa kommunikointiin liittyviä haasteita. Kahdella oli kommunikointivaikeuksia, lapsi ei joko puhunut ollenkaan tai käytti kommunikoinnissa vain viittomia tai tukiviittomia. Lapsiin liittyviä haasteita oli myös, että eräs lapsi oli erittäin valikoiva ruuan suhteen ja hänellä oli myös hypoglykemia-taipumusta, jollei hän syönyt. Yksi vastaajista koki,

että heidän lapsensa ei ollut tasavertainen ryhmän jäsen, koska lapsi oli ollut enimmäkseen avustajan vastuulla. Haasteena koettiin myös se, että lapsen erityisyys huomattiin vasta päiväkodissa, josta heidät ohjattiin jatkotutkimuksiin.

”...lapsi on tosi valikoiva ruuan suhteen eli ei syö esim. peruna ja päiväkodissa ei saa muuta ruoka jos ei ole allergia...”

”Meidän lapsi ei puhu vaan käyttää viittomia...pitänyt ensin opettaa avustaja että avustaja voi käyttää viittomia niin että lapsi oppii...”

Saaduista vastauksista voidaan päätellä, että vanhempien suurimmat haasteet lapsen aloittaessa päiväkodissa olivat varhaiskasvatuksen resurssien puute ja henkilökunnan ammattitaito. Erityislapsen tulisi saada mahdollisimman pian tukea arkisiin tilanteisiin päivähoitossa ollakseen yhdenvertainen. Valitettavasti ammattitaitoisten, myös viittomakieltä tai tukiviittomia taitavien, avustajien saaminen lasten avuksi päivähoitoon vaikuttaisi olevan hankalaa. Lastentarhanopettajien koulutukseen tulisi sisällyttää myös tukiviittomien opetusta, jotta jokaista lasta voitaisiin auttaa paremmin (ks. kohta 2.4 ja kohta 3.8).

5.1.3 Tieto tai osaaminen, joka auttaa erityislapsen kanssa

Vanhemmilta tiedusteltiin myös, millainen tieto tai osaaminen on auttanut heitä erityislapsen kanssa kotona ja päiväkodissa. Viisi vanhempaa vastasi tähän kysymykseen.

Kotona

Vanhempien vastauksista kävi ilmi, että sairaalan kuntoutusohjaajalta on saatu hyvää tietoa. Hän on jakanut kaikenlaista tietoa lapseen liittyen ja jollei kuntoutusohjaaja ole jotain osannut, hän on etsinyt tietoa. Puhe- tai toimintaterapeuteilta on saatu hyvää ja tarpeellista tietoa sekä ohjausta, josta on ollut apua kotona. Päiväkodin kautta on myös saatu erilaisia huomioita ja vinkkejä, joita on kotona voitu käyttää hyväksi. Perheneuvolasta ja neuvolan kautta on saatu jonkin verran apua. Käytännön kokeilun kautta opitaan paljon uusia asioita. Vanhempien mielestä internetin ja kirjallisuuden kautta saatu tieto on ollut tukena ja vertaistuki eli keskusteluhetket

muiden erityislasten vanhempien kanssa ovat auttaneet ja antaneet voimia oman lapsen kanssa toimimisessa. Eräällä vanhemmalla oli terveydenhoitoalan osaamista, josta saatu kokemus oli auttanut lapsen kanssa toimimisessa kotona ja hän oli tästä johtuen myös osannut vaatia tukea lapselleen. Yhdessä vastauksessa tuli ilmi, että kysymys on moniulotteinen, eikä selkeää vastausta voi antaa, koska tietoa saadaan monesta eri lähteestä.

”... Lisäksi molemmat vanhemmat ovat itse ottaneet selvää lapsen erityispiirteistä...”

Päiväkodissa

Päiväkodissa olevan erityislapsen vanhempia on auttanut terapeuteilta saatu tieto. Terapeutit ohjeistavat myös päivähoidon henkilökuntaa lapsen kanssa toimimisessa. Terapiat ovat myös vieneet lapsen asioita eteenpäin. Tiivis kommunikaatio kodin ja päiväkodin välillä on kaiken osaamisen A ja O. Sairaalan kuntoutusohjaajalta on saatu paljon tietoa ja kuntoutusohjaaja on myös käynyt päiväkodissa auttamassa, kun siellä on ollut meneillään vaikeampi kausi lapsen kanssa. Erään lapsen saama avustaja on ollut todella tärkeässä asemassa lapsen kanssa toimimisessa päiväkodissa, kommunikointikin sujui heti paremmin ja lapsi otettiin paremmin osaksi ryhmää. Toisen lapsen ryhmään oli saatu ryhmäavustaja, josta oli ollut suuri tuki erityislapselle. Yksi vanhemmista valitettavasti koki, että päiväkodin henkilökunnalta tai erityislastentarhanopettajalta ei ollut saatu minkäänlaista apua lapsen kanssa toimimiseen.

”No elto ei ainakaan ole auttanut yhtään... päiväkodissa on selkeästi se asenne, että lapsi nyt vaan käyttäytyy huonosti.”

Kysymyksenasettelu oli kenties huono tai sitten kysymys oli väärinymmärretty, sillä vanhempien vastauksissa ei niinkään paneuduttu kuvailemaan niitä tiedonjyviä, joita on saatu tai osaamista, joka on auttanut, vaan lähinnä sitä kenen kautta saatu tieto tai osaaminen on auttanut erityislapsen kanssa. Tämän johdosta tarkkoja päätelmiä siitä, millaisesta tiedosta tai osaamisesta on ollut apua, ei voida tehdä. Mikäli vanhemmat olisivat vastanneet kysymykseen tarkemmin, siitä olisi voinut

olla hyötyä myös muille vanhemmille. Vanhemmat olisivat voineet vaikka täsmentää vastauksiaan esimerkiksi tällä tavoin:

”Puheterapeutti kertoi meille, että tällaiset suujumppaharjoitukset kehittävät lapsen puhetta, ja hän pyysi harjoittelemaan kotona silkkipaperiviestiä.”

Uuden kyselyn tekeminen juuri samoille vastaajille olisi ollut vaikeaa, koska kyselyssä oli anonyymi verkkokysely eikä haastattelu ja vanhempia oli mahdotonta tavoittaa jälkeinpäin.

5.1.4 Tiedonsaanti

Vanhemmilta haluttiin selvittää avoimen kysymyksen avulla, mistä he ovat saaneet sitä tietoa ja osaamista, joka auttaa heitä erityislapsen kanssa. Kaikki 5 vastaajaa vastasivat tähän kysymykseen (ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Tiedonsaanti.

Tiedonsaanti	Ilmaukset
Vertaistukiryhmät	3
Kuntoutusohjaaja	2
Tiedonhaku	2
Terapeutit	2
Neuvola, Eskoon erityisneuvola	2
Sopeutumisvalmennuskurssi	1
Vammaispalvelu	1
Oma koulutus	1
Yhteensä ilmaisuja	14

Useimpien vastaajien mukaan tietoa on saatu esimerkiksi vertaistukena muilta erityislasten vanhemmilta ja Facebookin vertaistukiryhmästä. Keskussairaalan kuntoutusohjaajalta saatu tieto erilaisista palveluista, eri tukimuodoista ja eduista oli ollut todella tärkeää ja hän tarvittaessa auttoi myös hakemusten täyttämässä. Tietoa oli myös saatu muun muassa puhe- ja toimintaterapeuteilta sekä vammaispalvelusta että Eskoon erityisneuvolasta ja neuvolasta.

”Lukemalla itse kirjallisuutta, oma koulutustausta ... suurena apuna...”

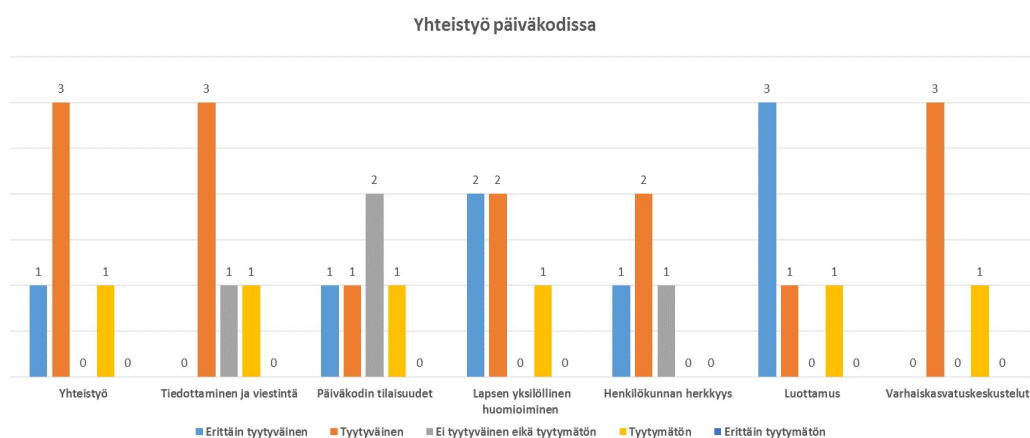
”...Lisäksi olemme olleet sopeutumisvalmennuskurssilla...”

”Ehdottomasti tärkein taho on keskussairaalan kuntoutusohjaaja...korvaamatonta tietoa kaikista mahdollisista palveluista, tuista, eduista jne. mihin lapsi+vanhemmat ovat oikeutettuja... auttaa myös tarvittaessa hakemusten tekemisessä...”

Saaduista vastauksista voidaan päätellä, että tietoa tulee useasta paikasta ja monelta eri toimijalta, varmaankin osittain riippuen lapsen erityistarpeista. Tietoa pitää osata myös hakea itse esimerkiksi vaikka internetin vertaistukiryhmistä tai kirjallisuudesta.

5.1.5 Yhteistyö päiväkodissa

Vanhemmilta kysyttiin, kuinka he ovat kokeneet kasvatuskumppanuuden päiväkodin kanssa. Kysymyksessä oli 7 alakohtaa, joihin kaikkiin 4 vastasi kokonaan. Viimeiseen kysymykseen, jossa kysyttiin päiväkodin varhaiskasvatuskeskusteluista, yksi vastaaja oli jättänyt vastaamatta. Vanhempia pyydettiin arvioimaan yhteistyökuvioita Likertin asteikolla, joka sisälsi otsikot erittäin tyytyväinen (1) – tyytymätön (2) - ei tyytyväinen eikä tyytymätön (3) - tyytymätön (4) - erittäin tyytymätön (5). Vastauksen tulokset pisteytettiin (1-5), jotta ne saatiin taulukoitua ja tehtyä graafisesti näkyviin (ks. kuvio 7).

Kuvio 7. Yhteistyö päiväkodissa.

Vastauksista tuli ilmi, että yhteistyöhön päiväkodin kanssa oltiin pääosin tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä. Luottamukseen, joka on yksi kasvatuskumppanuuden tärkeimmistä elementeistä, oltiin pääosin erittäin tyytyväisiä. Yhteistyö päiväkodin kanssa on tärkeää ja siihen oltiin pääosin tyytyväisiä. Tiedottamisen ja viestinnän tulee toimia kunnolla ja varhaiskasvatuskeskusteluiden tulee olla hyviä ja luottamusta herättäviä ja niihinkin oltiin suurelta osin tyytyväisiä. Vaikka resurssit ovatkin vähäisiä, lapsen yksilöllinen huomioiminen sai kuitenkin tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä vastauksia. Henkilökunnan herkkyyys ymmärtää lapsen tarpeita sai myös pääosin tyytyväisiä vastauksia. Päiväkodin tilaisuuksista ei ehkä kaikilla vastaajista ollut kokemuksia päätellen neutraaleista ”ei tyytyväinen, eikä tyytymätön” vastauksista. Näihin tilaisuuksiin oltiin myös tyytyväisiä. Yksi vastaajista oli kokonaisuudessaan tyytymätön päiväkodin kanssa tapahtuvaan kasvatuskumppanuuteen.

Kysymykseen liittyi myös avoin kysymys, johon vastaajat saivat kertoa kommentteja yhteistyöstä. Tyytymätön vanhempi oli vastannut yhteistyökuvioista näin:

”Päiväkodin henkilökunnasta vain yksi on muodostanut kunnollisen suhteen lapsen kanssa, muihin lapsella ei ole kunnan kontaktia, mikä näkyy käyttäytymisongelmina”

Eräs vastaaja kertoi, että lapsen avustaja on ollut todella tärkeä henkilö ja koko päiväkodin henkilökunnan kanssa asiat ovat sujuneet hyvin.

”kiitollinen mieli nyt kun lapsi on siirtymässä kouluun ja hän on saanut olla tasavertaisena ryhmänjäsenenä ja kehittynyt & oppinut hurjasti päiväkotivuosien aikana!”

Yhden vastaajan kohdalla lapsen päiväkotiryhmän henkilökunta oli juuri vaihtunut, eikä hän todennäköisesti ollut vielä käynyt varhaiskasvatuskeskustelua päiväkodin kasvattajien kanssa, koska oli jättänyt siihen vastaamatta. Vanhempi vastasi kysymykseen periaatteessa vain kolmen viikon arvioinnilla ja tähän mennessä hän oli tyytyväinen tai erittäin tyytyväinen toimintaan. Aiemmin hän olisi vastannut tyytymätön tai neutraali. Avustajan tulo lapsen ryhmään oli auttanut paljon ja tulevaisuuteen suhtauduttiin positiivisesti.

”...odotan paljon tältä henkilökunnalta, aika näyttää miten yhteistyö tulee sitten sujumaan.”

Saatuja vastauksia ei ole montaa, jotta niistä voitaisiin vetää suuria johtopäätöksiä, mutta näiden vastaajien kohdalla saaduista vastauksista voidaan päätellä, että päiväkodin kanssa tehtävään yhteistyöhön ollaan pääosin joko tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä. Epäkohtia löytyy ja niistä voidaan varmasti ottaa opiksi, jos vanhemmat antavat palautetta varhaiskasvatuksen toiminnasta suoraan henkilökunnalle tai vuosittain päiväkodeissa tehtävissä palautekyselyissä.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja vanhempien välille on tärkeää löytää yhteinen sävel (ks. kohta 2.5.1). Vanhemmalle olisi hyvä välittyä päiväkodin henkilökunnalta arvostusta, välittämistä ja kiinnostuneisuutta lapsesta ja hänen kasvuympäristöstään. Joskus vanhempien ja henkilökunnan välillä on luottamuspuola, joka voi johtua liian tiuhaan vaihtuvasta henkilökunnasta tai siitä ettei vanhempi koe, että hänen lapsestaan ollaan oikeasti kiinnostuneita.

5.1.6 Ohjeita muille erityislasten vanhemmille

Avoimella kysymyksellä tiedusteltiin mitä vinkkejä vanhemmat antaisivat muille erityislasten vanhemmille. Kaikki vanhemmat antoivat ohjeita, joita olivat:

- Puhukaa avoimesti asioista, tiedonjakaminen on tärkeää.
- Käyttäkää lapsen päivähoitoon vienti- ja hakutilanteet hyödyksi tiedonjakamisessa.
- Pyrkikää tiiviiseen yhteistyöhön päiväkodin henkilökunnan kanssa.
- Luottakaa päiväkodin kanssa toisiinne puolin ja toisin.
- Laittakaa lapsen mukana aina reissuvihko tärkeitä viestejä varten (vanhempien, päiväkodin henkilökunnan ja mahdollisten terapeuttien käyttöön)
- Vaatikaa avustaja lapsellenne.

Vastauksista voidaan päätellä, että vanhemmat kokevat tärkeäksi kasvatuskumppanuuden. Lastentarhanopettajat ja vanhemmat toimivat yhdessä lapsen parhaaksi ja tätä työtä helpottaa avoimuus, luottamus sekä tiivis yhteistyö (ks. kohta 2.5 ja

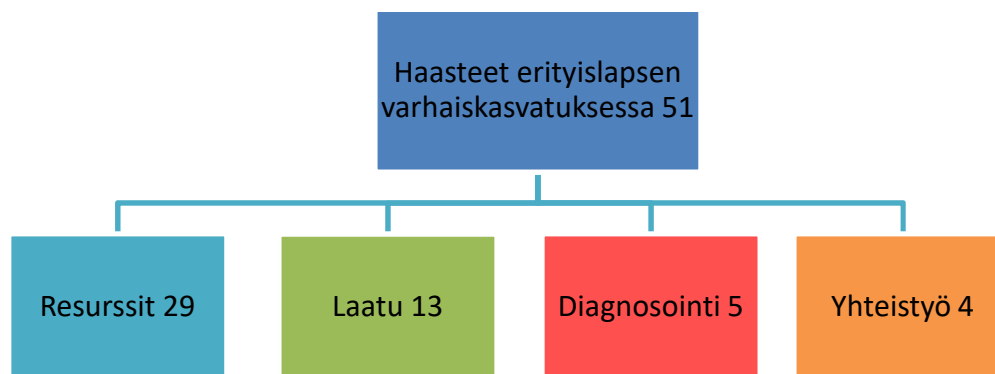
2.5.1). Tiedonjakaminen auttaa puolin ja toisin ja sitä helpottaa, jos lapsen mukana kulkee reissuvihko tärkeitä viestejä varten.

5.2 Kysymykset lastentarhanopettajalle

Lastentarhanopettajille tehdyillä kysymyksillä haluttiin vastauksia siihen, millaisia haasteita he kokevat erityislapsen kanssa työskennellessään ja millaisia ohjeita he antaisivat vanhemmille, joiden päiväkodissa olevilla lapsilla todetaan erityisen tuen tarvetta. Tutkimuksessa haluttiin myös tietää, saako päiväkodin henkilökunta työhönsä ammatillista tukea esimiehiltään, erityislastentarhanopettajilta tai muilta ammatillisilta tahoilta.

5.2.1 Haasteet erityislapsen varhaiskasvatuksessa

Lastentarhanopettajilta kysyttiin, millaisia haasteita he kokevat erityislapsen varhaiskasvatuksessa. Kaikki 12 lastentarhanopettajaa vastasivat tähän kysymykseen ja ilmaisuja kerättiin vastauksista 51 (ks. kuvio 8).

Kuvio 8. Haasteet erityislapsen varhaiskasvatuksessa.

Resurssit. Lastentarhanopettajat kokivat suurimmaksi haasteeksi erityislapsen varhaiskasvatuksessa resurssien puutteen. Resurssien puutteeseen tuli ylivoimaisesti eniten ilmauksia ja suurin puute tämän teeman sisällä oli ajan puute ja henkilökunnan vähyys. Ajan puute ja henkilökunnan vähyys tarkoittavat, että lapsia ei ehditä tukemaan niin paljon kuin pitäisi. Toimintaa tulisi voida eriyttää etenkin erityisen

tuen tarpeessa oleville lapsille. Toiminnan suunnittelu-aikaa ei ole riittävästi ja varhaiskasvatuksen toiminnan dokumentointiin kuluu myös paljon aikaa. Suuret lapsiryhmät ja henkilökunnan vähyys suhteessa lapsimäärään ei anna hyviä mahdollisuuksia lasten auttamiseen, etenkin kun ryhmässä voi olla monta erityislasta samaan aikaan. Avustajia ei välttämättä ole saatavilla erityislapselle tai edes koko ryhmälle. Erityislastentarhanopettajien vähäinen määrä vaikeuttaa moniammatillista työskentelyä, koska tiedon kulku ja tuen saanti hankaloituu. Tukiverkostoa nähdään vain kerran tai kaksi kertaa vuodessa ja näiden käyntien perusteella erityislapselle tehdään päätöksiä, jotka eivät välttämättä toimi, koska päätöksentekijät eivät ole olleenkaan seuranneet erityislasta arjen askareissa. ”Riittämättömyys” tuli ilmi monessa vastauksessa.

”Riittämättömyys, kun ryhmässä on kuitenkin niin paljon muitakin lapsia...”

”Ryhmäkokojen kasvaessa ärsykkeet lisäänty...”

Laatu. Lastentarhanopettajilla on huoli laadukkaasta varhais- tai erityiskasvatuksen järjestämisestä. Yksilöllistä opetusta on vaikea järjestää, kun resursseista on pulaa. Erityislapsia ei ehditä tukemaan niin paljon kuin pitäisi. Arjen askareissa tulisi pyrkiä löytämään lasten tuen tarpeet ja löytää niihin ratkaisuja. Niihin kuluu kauan aikaa ja se on myös haastavaa, kun samalla pitää suunnitella ja pyörittää ison lapsiryhmän arkea. Riittävän ammatillisen tuen saanti erityislapsen tarpeiden mukaan vaikuttaa myös varhaiskasvatuksen laatuun.

”Riittävän yksilöllisen opetuksen järjestäminen mikäli lapsella ei ole kuntoutusta muilta tahoilta.”

Diagnosointi. Tässä teemassa käsiteltiin sitä, että lasten erilaisten diagnoosien takia ammatillisen tuen löytäminen vie aikaa. Lapsella voi olla monta diagnoosia, joka vaikeuttaa eri tukimuotojen löytymistä. Voi olla, että lapsia kategorisoidaan turhaan jonkin kirjainyhdistelmän takia ja unohdetaan maalaisjärki, kun katsotaan kirjoista, kuinka tulee toimia tietynlaisen diagnoosin omaavan lapsen kanssa.

”...kestää ajoittain paljon aikaa, selvittää arjen kautta lapsen tuen tarpeet ja etsiä ratkaisuja niihin...”

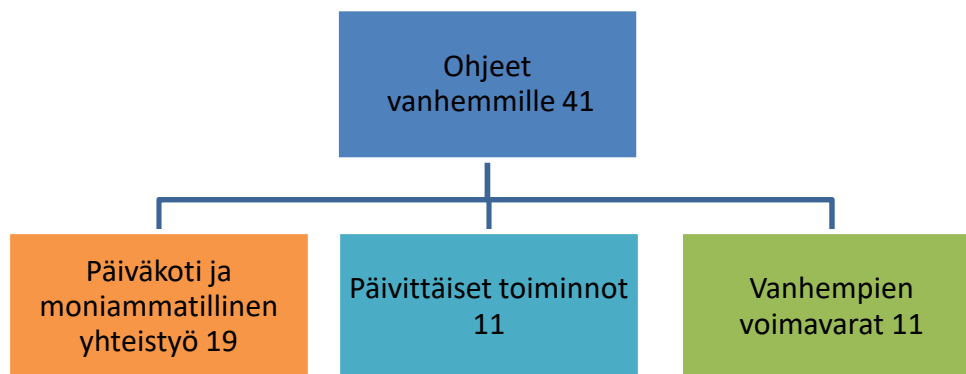
Yhteistyö. Tämän teeman alla pohdittiin moniammatillista yhteistyötä ja perheen kanssa tapahtuvaa kasvatustyötä. Todettiin, että jollei perhe ole vastaanottavainen erilaisten tukitarpeiden kanssa, lapsen tuen saantiprosessi kestää todella pitkään. Lastentarhanopettajat ovat huomanneet, että moniammatillinen yhteistyö kärsii, koska erityislastentarhanopettajat ovat ylityöllistettyjä. Lapsen asiat eivät etene yhtään, jos erityislastentarhanopettaja on esimerkiksi sairauslomalla. Tällöin tuen saanti kestää vielä tavallistakin pidempään.

”Tukiverkosto näkee n. 45min kerran-kaksi vuoden aikana tuntematta lasta arjessa, lukien enimmäkseen diagnooseja ja sen pohjalta tekevät päätöksiä ja neuvovat meitä... mutta kun se ei toimi! Todellisuus ei kohtaa!”

Vastauksista voidaan päätellä, että varhaiskasvatuksen resurssit ovat puutteellisia. Kasvatushenkilökunta joutuu lujille työssään, koska resursseja vähennetään koko ajan, mutta silti heidän tulisi kyetä tekemään laadukasta työtä samassa ajassa ja suuremmissa lapsiryhmissä. Suunnittelu-aika jää vähiin ja lasten yksilölliseen opetukseen on vaikea löytää aikaa, kun esimerkiksi yli 3-vuotiaiden lasten ryhmissä on tällä hetkellä 24 lasta ja 3 kasvatusvastuullista. Tilojakaan ei usein ole mitoitettu näin suurille lapsiryhmille. Moniammatilliset yhteistyökuviot eivät myöskään aina onnistu, koska erityislastentarhanopettajia on liian vähän ja he ovat ylikuormitettuja (ks. 3.6.1).

5.2.2 Ohjeet vanhemmille

Lastentarhanopettajilta kysyttiin, millaisia ohjeita he antaisivat vanhemmille, joiden päiväkodissa olevalla lapsella todetaan erityisen tuen tarvetta. Kaikki lastentarhanopettajat (12) vastasivat tähän kysymykseen ja ilmaisuja tuli 41 (ks. kuvio 9).

Kuvio 9. Ohjeet vanhemmille.

Päiväkoti ja moniammatillinen yhteistyö. Vastauksista löytyi ilmaisia päiväkodin ja moniammatillisen yhteistyön tärkeyteen. Päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö eli kasvatuskumppanuus vaatii molemminpuolista avoimuutta, luottamusta ja rehellisyyttä. Erityislapsen kohdalla tiivis yhteistyö on vielä tärkeämpää. Lastentarhanopettajat toivoivat, että vanhemmat jakaisivat omia, kotona hyväksi havaittuja menetelmiään lapsen päiväkotiin. Vanhempien tulisi mielellään informoida päiväkotia lapsen mahdollisista tutkimuksista ja niiden tuloksista, jotta lapsen tukitoimia voidaan miettiä tarkemmin. Lastentarhanopettajat neuvovat vanhempia myös erilaisista tukimuodoista, kuten kuvien käytöstä päiväjärjestyksen selkiyttämisessä.

”...erilaisia keinoja kotiin riippuen lapsen tuen tarpeesta. Esimerkiksi mistä voisi saada kuvia käyttöön, mistä vanhempi voi hakea apua, jos kokee tarvitsevansa vanhemmuuteen ym. ”

”..yhdessä kun puhalletaan samaan hiileen vanhemman kanssa, niin tulos on paras.”

Päivittäiset toiminnot. Tähän teemaan sisältyi muun muassa rajojen asettaminen, johdonmukaisuus, säännöllisyys, ennakoiminen ja valmistelut. Näillä helpotetaan perheen arkea, mutta luodaan myös lapselle turvallinen ja välittävä koti. Lastentarhanopettajat toivoivat, että vanhemmat hankkisivat tietoa lapsen oikeuksista, kehi-

tyksestä ja erilaisista tukimuodoista. Vanhempien kannattaa olla myös järjestelmällisiä ja laittaa lapsen paperit järjestykseen mappiin, niin ne löytyvät siitä vaivattomasti. Lapsen erityisyyden hyväksyminen auttaa vanhempia ymmärtämään lastaan paremmin ja ottamaan vastaan erilaisia tukitoimia. Vanhempien tulisi myös ymmärtää, että päiväkotiryhmässä on myös muitakin lapsia, jotka tulee kaikki ottaa yksilöllisesti huomioon. Aina aika ei riitä pelkästään erityislapsen huomioimiseen.

”Ohjaisin vanhempia ennakoimaan erityisesti siirtymätilanteita ja kehottaisin sanoittamaan enemmän mm. muutostilanteita.”

”Erityisen tuen lapsella tärkeää ovat selkeät rajat, päivärytmi ja rakkaus.”

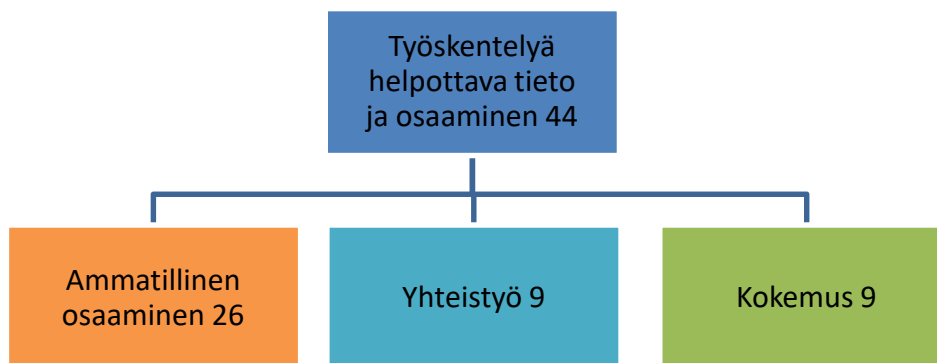
Vanhemmuuden voimavarat. Tässä kysymyksessä saatiin ilmauksia, joissa lastentarhanopettajat toivoivat, että vanhemmat hakisivat apua ajoissa lapsen tuen tarpeen etsintään ja tarttuisivat heille tarjottuihin tukitoimiin ripeästi, koska tukiprosessit vievät kauan aikaa. Lastentarhanopettajat ohjaisivat vanhempia vaatimaan erityislapsellensa avustajaa päiväkotiin, koska vähimmäismitoitettu henkilökunta ei riitä tukemaan kaikkia lapsia. Lastentarhanopettajien mielestä vanhempien tulisi käyttää aikaa tukiverkoston rakentamiseen.

”Mitä varhaisemmin tuen tarve huomataan ja lapsi saa tukea, sitä enemmän lapsi ja perhe siitä hyötyvät.”

Lastentarhanopettajilta saaduissa vastauksissa kasvatuskumppanuus oli merkittävässä roolissa. Lastentarhanopettajien ja vanhempien keskinäisten suhteiden on oltava kunnossa, jotta yhteistyö lapsen parhaaksi toimisi. Vanhempien ja päiväkodin kasvattajien välinen suhde vaikuttaa myös lapseen. Lastentarhanopettajien ohjeina vanhemmille oli, että lasten kanssa tulee pyrkiä johdonmukaisuuteen ja säännöllisyyteen ja heille tulee asettaa selkeät rajat sekä kotona että päiväkodissa. Muutoksiin ennakointi hyvissä ajoin auttaa lasta uusissa tilanteissa ja helpottaa hänen jännittämistään. Vanhempien kannattaa oman jaksamisensa vuoksi luoda tukiverkoston, pyytää ajoissa apua ja tarttua lapselle tarjottuihin tukitoimiin ripeästi (ks. kohta 2.5, 2.5.1 ja 3.2).

5.2.3 Työskentelyä helpottava tieto ja osaaminen

Seuraavaksi kysyttiin lastentarhanopettajilta, millainen tieto tai osaaminen on auttanut heitä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisessa. Vastauksia tuli 12, joista poimittiin ilmaisuja yhteensä 44 (ks. kuvio 10).

Kuvio 10. Tieto ja osaaminen, joka helpottaa työskentelyä.

Ammatillinen osaaminen. Lastentarhanopettajien vastauksista näkyi, että koulutuksen merkitys on suuri. Vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että lastentarhanopettajien koulutuksen tulisi sisältää enemmän erityispedagogiikkaa. Erityispedagogiikan tuntemus ja erilaiset jatkokoulutukset, kuten tukiviittomien opettelu, auttavat myös muiden kuin erityislasterien kanssa. Lapsen kehitysvaiheiden tiedostaminen, erityislasterien diagnoosien ymmärtäminen sekä yksilöllisten opetusmetodien ja tukitoimien tuntemus helpottavat työskentelyä. Kutsumusammattiin kuuluu, että on avoin mieli ja haluaa auttaa lapsia ja perheitä. Tärkeää on myös kohdata ja arvostaa jokaista lasta sellaisena kuin hän on.

”.. halu auttaa, sydän tässä työssä 110 %.”

Yhteistyö. Vastauksista nousi esille kasvatuskumppanuuden eli vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tärkeys. Vanhemmilta saatavat neuvot ja tuki auttavat erityislasterien arjen sujumisessa päiväkodissa. Vanhempien, erityislasterien opettajan ja muiden asiantuntijoiden moniammatillinen yhteistyö on tärkeää, jotta voidaan yh-

dessä sopia lapselle tarjottavista tukimuodoista, niiden tavoitteista sekä arvioida niiden toimivuutta. Erityislastentarhanopettajan kanssa tehtävä yhteistyö koetaan tärkeäksi, mutta samalla huomautetaan, että heitä on liian vähän erityislapsien määrään suhteutettuna.

”Eri kuntouttajien tuki on suuri apu varhaiskasvatukseen. Mikäli lapselle tehdään tutkimuksia ja pidetään toimintasuunnitelma palaverieita tms. on todella tärkeää, että varhaiskasvatusryhmästä yksi aikuinen voisi osallistua.”

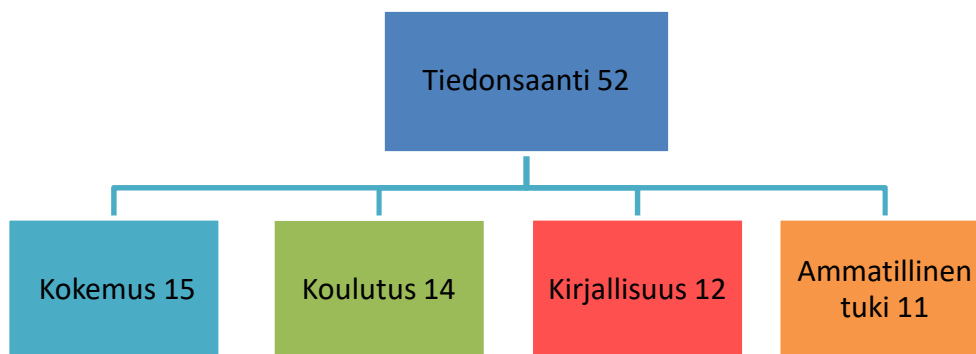
Kokemus. Lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että työkokemus erilaisten lasten parissa toimimisesta tuo varmuutta omaan työskentelyyn. Yhden vastaajan mielestä myös oman lapsen erityisyys on auttanut työskentelyssä. Ammattitaitoa lastentarhanopettajan työssä osoittaa se, että hän osaa ottaa selvää lapsen erityispiirteistä ja tilanteista, joissa ne voivat tulla ilmi sekä ottaa lapsen vastaan ennakkoluulottomasti ja avoimin mielin.

”Kokemus, avoin ja yritteliäs asenne. Lapset ovat erilaisia ja se keino, mikä toimii toiseen, ei toimi välttämättä toiseen...”

Lastentarhanopettajien vastauksissa arvostetaan koulutusta, mutta koulutukseen tarvitaan heidän mielestään enemmän erityispedagogisia metodeja ja näkökulmia haasteellisten lasten kanssa toimimiseen. Eri kehitysvaiheiden tiedostaminen ja diagnoosien ymmärtäminen helpottavat työskentelyä erityislapsen kanssa. Moniammatillisen yhteistyön merkitys on suuri, koska mitä useampi erityislapsen asiantuntija on paikalla palavereissa, sitä paremmin tieto kulkee ja tavoitteiden asettaminen, niihin pääseminen ja niiden arviointi onnistuvat parhaiten. Vanhemmilta saatu tieto lapsen erityispiirteistä ja käyttäytymisestä kotona auttaa ymmärtämään lasta paremmin. Lastentarhanopettajien tulisi kohdata jokainen lapsi arvostaen ja omana itsenään, myös erityislapsi kaikkine erityispiirteineen. Ennakkoluuloton asenne, sensitiivisyys ja avoin mieli auttavat työskentelyssä lasten parissa.

5.2.4 Tiedonsaanti, joka auttaa työssä

Kasvatushenkilökunnalta kysyttiin, mistä he ovat saaneet tietoa ja osaamista, joka on edesauttanut tuen tarpeessa olevien lasten kanssa työskennellessä. Kaikki lastentarhanopettajat (12) vastasivat tähän kysymykseen ja ilmaisuja tuli 52 (ks. kuvio 11).

Kuvio 11. Tiedonsaanti

Kokemus. Lastentarhanopettajien vastauksista pääteltiin, että kokemuksen kautta saatu tieto pitää sisällään esimerkiksi vanhempien antamaa tietoa, työssä kohdattuja erityislapsia ja heiltä ammennettuja oppeja ja jollakin vastaajista oli myös omakohtaisia kokemuksia erityislapsesta. Tapauskohtaisesti tietoa on myös osattu hakea vammaisjärjestöiltä tai -yhdistyksiltä.

”Usein lasten vanhemmat ovat hyvä tietopankki oman lapsensa suhteen → kasvatuskumppanuus!”

”Lähinnä erityislapsen kotoa, tai kantapään kautta opetellen.”

Koulutus. Moni vastaajista koki, että lastentarhanopettajan koulutuksesta oli saanut paljon tietoa. Vastaajista neljä oli suorittanut lisäksi myös erityispedagogiikan kursseja. Työpaikoilla järjestetyt lisäkoulutukset olivat suosittuja.

”..olen itse kustantanut erityispedagogiikan opinnot ja muun kirjallisuuden..”

Kirjallisuus. Vastaajat käyttivät paljon hyväkseen ajankohtaisia artikkeleita, alan kirjallisuutta sekä ammatillista tutkimustietoa. Alan kirjallisuutta ostettiin itselle ja hankittiin kirjastosta.

”Omalla ajalla tiedon kerääminen...”

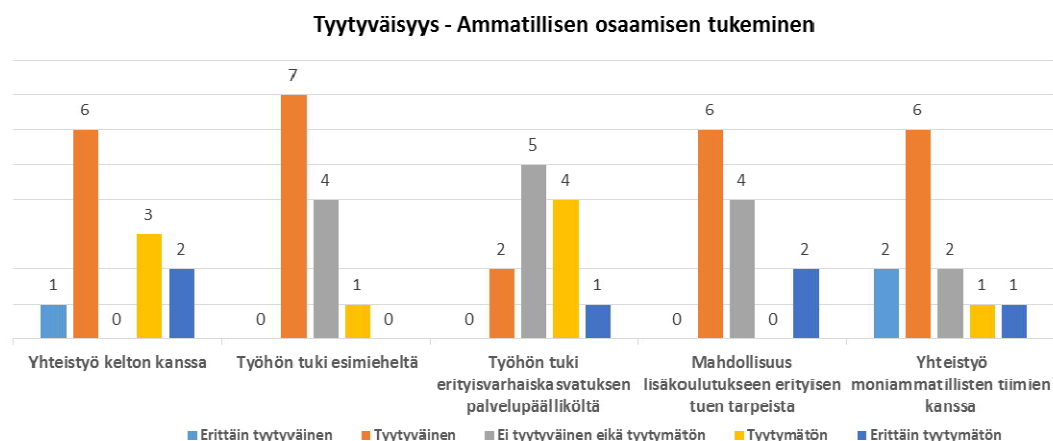
Ammatillinen tuki. Lastentarhanopettajat pitävät yllä omaa ammattitaitoaan keskustelemalla työkaverien, erityislastentarhanopettajien ja terapeuttien kanssa sekä etsimällä ajankohtaista tietoa vammaisjärjestöistä ja yhdistyksistä.

”...erilaiset yhdistykset ovat tarjonneet tietoa. Esim. diabetes, ADHD, tourette, epilepsia. Tietoa täytyy etsiä aina lapsen tarpeen mukaan.”

Vastausten perusteella voidaan ajatella, että lastentarhanopettajille on kertynyt vuosien varrella hyödyllistä tietoa ja osaamista erityislasten kanssa tehdystä työstä ja heidän vanhempiensa kanssa tehdystä kasvatuskumppanuudesta. Lastentarhanopettajien tulee olla jatkuvasti ajan hermoilla ja etsiä ajankohtaista tietoa esimerkiksi vammaisjärjestöjen internetsivustoilta ja kirjallisuudesta sekä pohtia asioita päiväkodin ryhmäpalavereissa ja koko päiväkodin henkilökunnan kanssa, jotta he pitäisivät yllä ammattitaitoaan. Lastentarhanopettajat ovat motivoituneita työssään ja he pitävät omaa ammatillista osaamistaan yllä vapaa-ajallaan.

5.2.5 Ammatillisen osaamisen tuki

Lastentarhanopettajilta kysyttiin, miten he ovat kokeneet, että heidän ammatillista osaamistaan on tuettu erityislasten kanssa toimiessaan. Tällä kysymyksellä haluttiin selvittää mihin ammatilliseen tukeen oliin tyytyväisiä ja mitä voitaisiin tukea enemmän. Kaikki lastentarhanopettajat (12) vastasivat tähän kysymykseen. Kysymyksiä oli 5 ja vastaukset annettiin Likertin asteikolla (erittäin tyytyväinen – tyytyväinen – ei tyytyväinen eikä tyytymätön - tyytymätön ja erittäin tyytymätön). Tulokset pisteytettiin, jotta ne saatiin taulukoitua ja tehtyä graafisesti näkyviin (ks. kuvio 12).

Kuvio 12. Ammatillisen osaamisen tukeminen.

Lastentarhanopettajien vastauksista voidaan päätellä, että ammatillisen osaamisen tukemiseen ollaan pääosin tyytyväisiä, mutta moni oli myös ollut epävarma tuesta. Lisäkoulutukseen erityisen tuen tarpeista ja yhteistyöhön moniammatillisten tiimien kanssa oltiin pääosin tyytyväisiä. Esimiehen tukeen oli tyytyväisiä jopa seitsemän vastaajaa, mutta erittäin tyytyväisiä ei kukaan. Kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) tuki jakoi selkeästi enemmän mielipiteitä, tukeen oli monta tyytyväistä, mutta viisi vastaajista oli myös tyytymättömiä tai jopa erittäin tyytymättömiä. Kelto koettiin etäiseksi ja harvinaiseksi, koska häntä ei välttämättä tavata yhteistyökuvioissa montaa kertaa vuodessa, vaikka aihetta olisikin. Moni vastaajista koki, ettei ollut tyytyväinen eikä tyytymätön erityisvarhaiskasvatuksen palvelupäällikön antamaan tukeen, viisi vastaajaa oli jopa tyytymätön tai erittäin tyytymätön. Erityisvarhaiskasvatuksen palvelupäällikön antamaan tukeen oli selkeimmin tullut paljon hajanaisempia vastauksia, mutta kukaan ei ollut avannut tätä enempää.

Kuten kohdassa 5.2.1 jo saatiin huomata, niin päiväkodin resurssit ovat tänä päivänä rajalliset ja säästötoimet varmasti vaikuttavat näihin lastentarhanopettajien kokemuksiin. Lasten prosessien eteneminen viivästyy, jollei erityislastentarhanopettajaa saa kiinni tai hänelle ei palkata sijaista sairausloman ajaksi, joka hoitaisi tehtäviä sillä aikaa, ja tämä kaikki vaikuttaa negatiivisesti myös lastentarhanopettajien kokemuksiin.

Koska alkuperäisestä kyselylomakkeesta oli jäänyt kommenttikenttä pois, tähän kysymykseen tehtiin täydennyskysely, johon tuli kommentteja kolme. Seuraavaksi on muutamia kommentteja lastentarhanopettajien vastauksista:

”Riippuen esimiehestä tukea on saanut esimieheltä ja jonkin verran keltaolta.”

”Nyky resurssit eivät anna mahdollisuutta tehdä yhteistyötä tehokkaasti. Yhteiset hetket, konsultoinnit ja tavoitteellisen ja laadukkaan työskentelyn suunnittelu ja erityisesti arviointi jää usein lton vastuulle... Suurissa kaupungeissa kaikilla on työhön käytettävään aikaan verrattuna kohtuuttoman suuri alue hoidettavana.”

”Yhteistyötä kelton kanssa on harvoin... yhteydenpito on niin hankalaa ja harvinaista... yhteistyö ei oikein suju... kelton sairastaessa pitkään, ei sijaista järjestetä. Silloin paperityö ym. keskustelut kasautuvat... muut jää ilman tukea ja prosessi hidastuu... Keltoja tarvitaan paljon enemmän tänä päivänä... Yhteistyö sujuu usein perheiden kanssa kohtuullisen hyvin ja moniammatillisten tiimien kanssa... harmaa alue, joka jää huolen ja tuen saamisen välimaastoon on todella suuri ja huolestuttava. Prosessit etenevät äärimmäisen hitaasti... Avustajien saamisesta on tehty myös todella vaikeaa... tuen tarpeen selviäminen ja diagnoosin saaminen kestää...”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa haluttiin selvittää millaisia haasteita ja kokemuksia vanhemmilla oli erityislapsen aloittaessa päivähoiton. Vanhemmilta saatiin arvokasta tietoa, jonka mukaan suurimmat haasteet olivat olleet varhaiskasvatuksen henkilökunnan resursseista johtuvia.

Saadusta aineistosta voitiin päätellä, että pätevien avustajien merkitys on ollut erittäin suuri erityislasten tukemisessa. Vanhemmat kokivat, että lapsi on otettu paremmin osaksi päiväkotiryhmää, kun heidän lapsellaan on ollut hyvä ja ammattitaitoinen avustaja. Vanhempien huolina oli esimerkiksi se, ettei lapselle oltu saatu pätevää avustajaa, joka osaisi esimerkiksi tukiviittomia, tai hänelle ei ollut löytynyt avustajaa lainkaan.

Tutkimustulokset osoittivat, että vanhemmat olivat olleet pääosin tyytyväisiä päiväkodin kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yhteistyön tulisi toimia kuitenkin niin hyvin, ettei yhdestäkään vanhemmasta tuntuisi siltä, ettei henkilökunnalta ole saatu minkäänlaista apua erityislapsen kanssa. Päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien väliseen yhteistyöhön eli kasvatuskumppanuuteen tarvitaan molemminpuolista luottamusta. Luottamuksen rakentaminen voi kestää kauan. Kasvatuskumppanuus vaatii avoimuutta, rehellisyyttä ja kunnioitusta, jotta vanhemmat ja varhaiskasvattajat voisivat yhdessä toimia lapsen parhaaksi. Jollei näitä osasia palapelistä saada kasaan, yhteistyökuviot voivat olla hankalia.

Vanhempia oli auttanut erityislapsen kanssa toimimisessa muun muassa terapeuteilta, vertaistuelta ja sairaalan kuntoutusohjaajalta saadut ohjeet ja neuvot. Vanhemmilta saatiin myös hyviä ohjeita muiden lasten vanhemmille ja päiväkodin henkilökunnalle. Esimerkkinä hyvistä neuvoista oli lapsen mukana kulkeva reissuvihko, jotta tiedonkulku paranisi päiväkodin kasvattajien ja vanhempien välillä. Muita vanhempia ohjattiin myös tiiviiseen ja luottavaiseen yhteistyöhön kasvatushenkilökunnan kanssa ja vanhemmille annettiin myös ohjeeksi vaatia avustajaa omalle lapselle.

Tutkimuksessa haluttiin myös tietää millaisia haasteita lastentarhanopettajilla oli ollut erityislapsen kanssa. Suurimmat haasteet olivat päiväkotien resursseissa. Aikaa ja henkilökuntaa on liian vähän lapsiryhmien kokoon nähden. Lapsen tutustuminen vie aikaa ja hänen erityispiirteensä täytyy ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa. Jokaiselle lapselle tulee voida taata yksilöllistä opetusta ja päiväkodin henkilökunnan tulisi voida tehdä laadukasta varhaiskasvatustyötä kaikkine kriteerein. Vastausten perusteella tämä ei toteudu.

Myös päivähoidon varhaiskasvattajilta kysyttiin ohjeita erityislasten vanhemmille. Lastentarhanopettajien antamissa ohjeissa korostui kasvatuskumppanuus sekä moniammatillinen yhteistyö. Avoimuus, luottamus ja rehellisyys auttavat rakentamaan yhteistyötä päivähoidon kanssa. Sekä vanhemmat että kasvatushenkilökunta työskentelevät lapsen parasta ajatellen, joten tiivis yhteistyö on tärkeää. Lastentarhanopettajat toivoivat, että vanhemmat jakaisivat lapsen kanssa kotona hyväksi havaittuja keinoja päiväkodin käyttöön. Vanhempien olisi myös hyvä kertoa lapsen tutkimustuloksista, koska niistä voisi olla apua lapsen tukitoimia mietittäessä.

Aineistosta nousi esille, että arjen rutiinit ovat erittäin tärkeitä lasten kanssa. Ne auttavat lasta tuntemaan olonsa turvalliseksi ja lapsi saa onnistumisen elämyksiä, kun hän osaa tehdä jonkin asian itsenäisesti. Olisi tärkeää, että päivittäisissä toiminnoissa sekä kotona että päiväkodissa käytettäisiin samaa säännöllisyyttä ja johdonmukaisuutta, jotta lapsi oppisi selkeät rajat ja päivärytmin. Erityislapsen kanssa ennakoinnista ja valmisteluista on paljon apua.

Erityislasten kanssa tehtävässä työssä lastentarhanopettajia oli auttanut suurelta osin heidän koulutuksensa ja kokemuksensa. Erityispedagogiikan tuntemusta saisi heidän mielestään lisätä lastentarhanopettajan koulutukseen, koska suurin osa erityislapsista on päivähoidossa integroituna normiryhmiin. Myös lapsen kehitysvaiheista ja erityislasten diagnooseista saisi olla lisäkoulutuksia. Vastauksista voitiin päätellä, että lastentarhanopettajat ovat motivoituneita ja sitoutuneita työhönsä, koska he lisäkouluttavat itseään omalla vapaa-ajallaan ja kustannuksellaan.

Tutkimustuloksista selvisi, että lastentarhanopettajat olivat pääosin tyytyväisiä ammatillisen osaamisensa tukemiseen. Osa kuitenkin koki, etteivät he saa riittävästi

tukea joko esimieheltään, erityislastentarhanopettajilta tai muilta yhteistyökumppaneiltaan. Vastauksista voitiin päätellä, että erityislastentarhanopettajien määrä on selvästi liian pieni Vaasan kokoiseen kaupunkiin. Erityislastentarhanopettajien tulisi työskennellä avoimesti ja säännöllisesti tiiviissä yhteistyössä lastentarhanopettajien kanssa, mutta vastausten perusteella näin ei tapahdu. Lastentarhanopettajat eivät olleet tyytyväisiä tai vastaukset olivat neutraaleja erityisvarhaiskasvatuksen palvelupäällikön kanssa tehtyyn työhön. Tätä vastausta ei ollut avattu ollenkaan sanallisesti.

Vaikka asioita katsotaan hieman eri näkökulmista, vanhempien ja lastentarhanopettajien vastauksista päätellen molempien kohderyhmien yhteisenä huolenaiheena ovat varhaiskasvatuksen tiukentuneet resurssit, jotka vaikeuttavat erityislasten tuensaantia ja laadukkaan varhaiskasvatuksen järjestämistä. Sekä vanhemmat että lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että pätevän avustajan saaminen helpottaisi erityislapsen integroitumista päiväkotiryhmään ja hän saisi paremmin tarvitsemaansa tukea. Näin myös lastentarhanopettajille jäisi paremmin aikaa suunnitella ja toteuttaa laadukasta, pedagogista toimintaa.

7 POHDINTA

Alun perin halusin lähteä opinnäytetyössäni tutkimaan erityislasten ja heidän perheidensä kokemia haasteita päiväkotitaipaleen alkaessa pienryhmissä. Juteltuani ohjaajani kanssa, sain ajatuksen, että haluan tutkia samoja vastauksia sekä vanhemmilta että lastentarhanopettajilta. Näin nähtäisiin, miten vastaukset eroavat toisistaan, jos ollenkaan. Pyysin opinnäytetyöni aiheesta mielipidettä Vaasan erityisvarhaiskasvatuksen palvelupäälliköltä. Hän tiedusteli aiheesta lastentarhanopettajilta ja sieltä tulleiden palautteiden jälkeen lähdin tutkimaan niin sanottujen normiryhmissä olevien erityislasten ja heidän perheidensä haasteita.

Toivoin, että tämän tutkimuksen avulla olisi saatu kattavammin tietoa vanhempien kohtaamista haasteista lapsen aloittaessa päivähoidossa. Vaikka vastauksia ei tullut vanhempien osalta montaa, olivat ne silti erittäin tärkeitä työni kannalta ja antavat osviittaa muille vanhemmille ja päiväkodin henkilökunnalle sekä Vaasan varhaiskasvatuksen organisaatiolle pohdittaessa päivähoidon haasteita ja lisäkoulutustarpeita.

Vanhempien vastauksista kävi ilmi, että tietoa ja neuvoja erityislapsen kanssa toimimisesta saadaan useasta eri paikasta ja sitä täytyy kenties itse osata hakea ja vaatia. Lapset ovat helposti eriarvoisessa asemassa, jos kaikkien vanhemmilla ei ole tietotaitoa vaatia lapselleen kunnollisia tukimuotoja ja apua.

Pirstaleisen palveluverkoston sijaan Vaasaan olisi varmaan tarpeellista saada jonkinlainen matalan kynnyksen palvelupaikka, josta tuota tietoa olisi mahdollista saada niin sanotusti yhdeltä luukulta. Voisivatko esimerkiksi kuntoutusohjaaja, erityislastentarhanopettaja, neuvola, puheterapeutti, toimintaterapeutti ja sosiaaliohjaaja löytyä kaikki saman katon alta ja olla helposti saatavilla? Yhteydenpito olisi helpompaa ja heiltä saisi tietoa erityislapsen tarvitsemista tuista ja tarvittavat asian tuntijat olisivat helpommin saatavilla lapsen erityisen tuen tarvetta varten. Pitkällä aikavälillä tällaiset ennaltaehkäisevät ja oikea-aikaiset palvelut tuovat kustannussäästöjä, kun ongelmat eivät ehdi kasaantua liian suuriksi.

Tutkimuksessani tuli myös ilmi, että avustajia on vaikea saada ryhmiin ja jos heitä saadaankin, he eivät välttämättä osaa tukiviittomia tai viittomakieltä. Voisikohan tätä dilemmaa helpottaa se, että kaupunki kouluttaisi lastentarhanopettajia myös viittomakielen tai tukiviittomien taitajiksi? Näin erityislapsset eivät olisi pelkästään avustajan vastuulla ja lastentarhanopettajatkin voisivat kommunikoida paremmin lasten kanssa viittoen tai tukiviittomia käyttäen. Tämä ei kuitenkaan poistaisi avustajien tarvetta, vaan lisäisi lapsen yhteenkuuluvuutta koko ryhmän kanssa.

Tutkijana jäin pohtimaan, millainen rooli erityisvarhaiskasvatuksen palvelupäälliköllä on työyhteisössä. Kuuluuko hänen tehtäviinsä olla tekemisissä lastentarhanopettajien kanssa vai johtuvatko neutraalit tai negatiiviset vastaukset juuri siitä, ettei heillä ole konkreettista yhteistyötä ollenkaan?

Lisätutkimusaiheena voisi tutkia vielä tarkemmin erityislasten vanhempia ja heidän kokemuksiaan erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen päiväkotitaiपालेesta. Heiltä olisi tärkeää saada enemmän tarkempia vastauksia, jotta voitaisiin verrata suurempaa ryhmää ja saataisiin paremmin selville vanhempien haasteita ja toiveita erityislapsen päiväkotitaiपालेeseen liittyen. Kyselyt kannattaisi tehdä haastatteluina tai vastauslomakkeita voisi viedä suoraan päiväkoteihin, joista niitä voitaisiin jakaa vanhemmille. Näin toimien vanhempien vastausprosentti olisi todennäköisesti suurempi.

Toinen lisätutkimuksen aihe mielestäni olisi se, että tutkittaisiin vastaavatko kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle tarjoamat lisäkoulutukset nykyisiin tarpeisiin. Saavatko varhaiskasvattajat koulutusta esimerkiksi sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen, erityislasten diagnooseista tai erityispiirteistä, erityislapsen haastavan käytöksen karsimisessa tai koulutusta esimerkiksi erilaisten tukitoimien vaikutuksista erityislapsen arjessa?

Varhaiskasvatustilaa muutettiin 1.8.2016 lähtien ja nyt yli 3-vuotiaiden ryhmässä saa olla kahdeksan lasta yhdellä kasvatusvastuullisella. YK:n Lapsen oikeuksien komitea on kuitenkin suositellut jo vuonna 2011, että Suomessa päivähoiton ryhmäkokoja tulisi pienentää ja henkilöstöä lisätä. Nykyinen hallitus sekä Vaasan kau-

pungin päättäjät ovat valitettavasti kohdentaneet säästöjänsä myös varhaiskasvatukseen ja ryhmäkokoja on vastoin YK:n suosituksia kasvatettu lasten ja erityislasten kustannuksella.

Yleinen näkemys kuitenkin on, että ryhmäkokoja tulisi pienentää, koska lasten haasteet kasvavat koko ajan ja yleinen turvattomuus lisääntyy nyky-yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksen säästötoimet hankaloittavat varmasti laadukkaan ja yksilöllisen varhaiskasvatuksen tarjoamista lapsille ja heidän perheilleen. Näiden säästöjen kanssa mennään ojasta allikkoon ja uusien säästöjen vaikutukset tullaan valitettavasti huomaamaan tulevaisuudessa kenties lisääntyneinä häiriöinä päivähoitoryhmissä ja myöhemmin esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmina.

Pätevistä lastentarhanopettajista tuntuu olevan pulaa tänä päivänä, eikä sijaisia saada helposti. Lastentarhanopettajat uupuvat työtaakkansa alla, kun työaika ei tahdo riittää pedagogisen toiminnan ylläpitämiseen, saati erilaisiin suunnittelu- ja arviointitehtäviin. Työtä tulisi tehdä houkuttelevammaksi, jotta pätevät työntekijät pysyisivät alalla ja kokisivat sen edelleen unelma-ammattiksi.

Toivottavasti tästä opinnäytetyöstä on apua, kun pohditaan miten yhteistyötä vanhempien ja päiväkodin välillä voidaan parantaa ja millaisia koulutuksia lastentarhanopettajille tarjotaan.

LÄHTEET

A16.3.1973/239. Asetus lasten päivähoidosta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 22.5.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

ADHD-liitto 2011. Arki toimimaan – vinkkejä lapsen myönteiseen tukemiseen. Viitattu 5.9.2016. http://www.adhd-liitto.fi/sites/default/files/page_attachment/arki_toimimaan_kevyt_valmis.pdf

Eriksson, E. & Arnkil, T.E. 2009. Taking up One's Worries. A Handbook on Early Dialogues. Jyväskylä. Gummerus.

Hedlund, A. 2014. Att möta barn i behov av särskilt stöd. Förskolelärares syn på samverkan mellan förskola, vårdnadshavare och specialpedagog. Umeå Universitet. Viitattu 3.10.2016. <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:726959/FULLTEXT01.pdf>

Heikkilä, T. 2014. Kvantitatiivinen tutkimus. Viitattu 10.8.2016. <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>

Heinämäki, L. 2000. Varhaiserityiskasvatusta lapsen arjessa. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Heinämäki, L. 2004 a. Erityisesti päivähoitossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Akateeminen väitöskirja. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy.

Heinämäki, L. 2004 b. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Stakes. Oppaita 58. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Saravaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä. Suomen Yliopistopaino Oy.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva. PS-kustannus.

Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Juva. PS-Kustannus.

Kaskela, M. & Kronqvist, E-L. 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Stakes. Viitattu 3.10.2016. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110190/URN_ISBN_978-952-245-819-3.pdf?sequence=1

Kaskela, M. & Välimäki, A-L. 2006. Varhaiskasvatus – Tietoa pienten lasten vanhemmille. Stakes. Edita.

Kauppinen, M. 1991. Päivähoito. Teoksessa Erilainen lapsi päivähoitossa, 11–40. Toim. Kauppinen M. & Sarjanoja M. Porvoo. WSOY.

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Viitattu 21.5.2016. <https://www.thl.fi/documents/10531/136719/Tutkimus%202012%2072.pdf>

Kempele 2015. Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa - Opas vanhemmille. Viitattu 30.9.2016. <http://www.kempele.fi/media/tiedostot/varhaiskasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus/kasvun-ja-oppimisen-tuki-30-9-2015.pdf>

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva. PS-kustannus.

Korkalainen, P. 2009. Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristössä. Viitattu 22.5.2016. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/20351/9789513936167.pdf?sequence=1>

Lehtisare, S. 2012. Toimiva arki visuaalisin keinoin. Opas visuaalisuuteen lasten ohjauksessa. Viitattu 5.9.2016. http://www.tampere.fi/liitteet/t/6C7IuInOe/Toimiva_arki_visuaalisin_keinoin.pdf

L19.1.1973/36. Varhaiskasvatuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 22.5.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 14.10.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lummelahti, L. 2004. Tavoitteena vahva itsetunto, 34–41. Teoksessa Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Toim. Pihlaja, P. & Viitala, R. Juva. WSOY.

OPH 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 23.10.2016. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/perusteet

Pihlaja, P. 1998. Päivähoidon syrjällä – erityispäivähoito 1997. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1998:7, Helsinki.

Pihlaja, P. 2001. Erityiskasvatuksen työalueet päivähoitossa, 18–26. Teoksessa Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Toim. Pihlaja, P. & Kontu, E. Helsinki 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja.

Pihlaja, P. 2008. Behave yourself! Examining meanings assigned to children with socio-emotional difficulties. *Disability & Society*, 23, 1, 5-15. Viitattu 16.10.2016. <http://dx.doi.org/10.1080/09687590701725518>

- Pihlaja, P., Rantanen, M-L. & Sonne, V. 2010. Varhaiserityiskasvatuksen haasteita ja vahvuuksia. Vastauksia monitahoarvioinnilla Varsinais-Suomessa. Turun Yliopisto. Viitattu 3.4.2016. <https://whm14.louhi.net/~vasso/images/vasso/etusivu/Vekki.pdf>
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi. Pedatieto.
- Mäntylä, M. & Norrgård, E-L. 2009. Eryitystä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarve integroidussa päiväkotiryhmässä. Viitattu 23.4.2016. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4978/mari_mantyla%20eeva-liisa_norrgord.pdf?sequence=1
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 5.10.2016. http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf
- Satuhieronta 2015. Mitä satuhieronta on? Viitattu 18.10.2016. <http://satuhieronta.fi/mita-satuhieronta-on/>
- STM 2007. Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2007:7. Helsinki.
- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 24.4.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Svärd, P-L. 1996. Eryityspäivähoito osana kunnan päivähoitoa. Teoksessa Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa, 88–99. Toim. Pihlaja, P. & Svärd, P-L. Porvoo. WSOY.
- Svärd, P-L. 1996. Eryityspäivähoito osana kuntoutusta. Teoksessa Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa, 88–99. Toim. Pihlaja, P. & Svärd, P-L. Porvoo. WSOY.
- THL 2015. Lapsen kuntoutussuunnitelma. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 1.10.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/suunnitelmat/lapsen-kuntoutussuunnitelma>
- Tiusanen, E. 2008. Päivittäiset toiminnot päivähoitossa, 79–97. Teoksessa Pedagogiikan palikat. Toim. Helenius, A. & Korhonen, R. Helsinki. WSOY.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Vaasa 2016 a. Vaasan varhaiskasvatussuunnitelma 2005. Viitattu 10.10.2016. https://www.vaasa.fi/sites/default/files/varhaiskasvatussuunnitelma2005_suomi.pdf

Vaasa 2016 b. Erityisvarhaiskasvatus. Viitattu 22.5.2016. <https://www.vaasa.fi/erityisvarhaiskasvatus>

Ylöjärvi 2015. Hei, me osataan! Ylöjärven varhaiskasvatuksen suunnitelma. Viitattu 25.4.2016. <http://docplayer.fi/12569564-Hei-me-osataan-ylojarven-varhaiskasvatuksen-suunnitelma-paivitetty-2015-www-ylojarvi-fi.html>

KYSELYLOMAKKEEN SAATE

Hei!

Olen sosionomiopiskelija Ritva Lakkala. Teen opinnäytetyötäni Vaasan Ammattikorkeakoulussa aiheesta ”Erityislapsi päivähoitossa – Vanhempien ja päivähoiton henkilökunnan kokemuksia”.

Tutkimuksen tarkoituksena on saada vanhemmilta hyviä ohjeita ja vinkkejä erityislapsen arjesta päiväkodissa muille erityislasten vanhemmille. Toivottavasti tutkimuksestani olisi myös hyötyä päiväkodin henkilökunnalle erityislasten ja heidän vanhempiensa tukemisessa, palvelun parantamisessa ja ammatillisen osaamisen tukemisesta. Tutkimuksessani on erilliset kysymykset vanhemmille ja päiväkodin henkilökunnalle.

Tutkimuskysely tehdään sähköisesti ja kyselyyn vastataan täysin anonymisti. Vastauksista ei pysty identifioimaan ketään. Opinnäytetyöni valmistuttua valmis aineisto tuhoetaan. Opinnäytetyötäni ohjaa Ahti Nyman.

Opinnäytetyöni on luettavissa osoitteessa <http://www.theseus.fi> joulukuussa 2016.

Toivottavasti Sinulla on hetki aikaa vastata kyselyyni. Kyselyn vastaamiseen menee noin 10 minuuttia.

Kiitos ajastasi!

Ystävällisin terveisin,

Ritva Lakkala

OPINNÄYTETYÖN KYSYMYKSET**Kysymykset vanhemmalle**

1. Millainen erityisen tuen tarve lapsellanne on?

- sosiaalis-emotionaalisia vaikeuksia
- puheen ja kielen kehityksen vaikeuksia
- tarkkaavaisuusongelmia
- viivästynyttä kehitystä, kehitysvammaa tai muita vammoja
- autismin kirjon oireita
- pitkäaikaisia sairauksia
- jotakin muuta, mitä?

2. Millaisia haasteita koitte vanhempana erityislapsenne päiväkodin alkaessa?

3. Millainen tieto tai osaaminen on auttanut teitä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisessa

a) kotona?

b) päiväkodissa?

4. Mistä olette mahdollisesti saaneet sen tiedon ja osaamisen, joka on auttanut teitä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisessa?

5. Miten olette vanhempana kokeneet kasvatuskumppanuuden päiväkodin kanssa? Arvioi asteikolla erittäin tyytyväinen – erittäin tyytymätön.

	Erittäin tyytyväinen	Tyytyväinen	Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	Tyytymätön	Erittäin tyytymätön
Yhteistyö	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedottaminen ja viestintä	☐	☐	☐	☐	☐
Päiväkodin tilaisuudet	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsen yksilöllinen huomioiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilökunnan herkkyys	☐	☐	☐	☐	☐
Luottamus	☐	☐	☐	☐	☐
Varhaiskasvatuskeskustelut	☐	☐	☐	☐	☐

Muuta kommentoitavaa yhteistyöstä henkilökunnan kanssa

6. Millaisia ohjeita antaisitte vanhemmille, joiden päiväkodissa olevalla lapsella todetaan erityisen tuen tarve?

Kysymykset lastentarhanopettajalle / erityislastentarhanopettajalle

1. Millaisia haasteita koette erityislapsen varhaiskasvatuksessa?

2. Millaisia ohjeita antaisitte vanhemmille, joiden päiväkodissa olevalla lapsella todetaan erityisen tuen tarve?

3. Millainen tieto tai osaaminen on auttanut teitä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisessa?

4. Mistä olette saaneet sen tiedon ja osaamisen, joka on edesauttanut erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisessa?

5. Miten olette lastentarhanopettajana kokeneet ammatillisen osaamisen tukemisen erityislasten parissa toimiessanne?

	Erittäin tyytyväinen	Tyytyväinen	Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	Tyytymätön	Erittäin tyytymätön
Yhteistyö kelton kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Työhön tuki esimieheltä	☐	☐	☐	☐	☐
Työhön tuki erityisvarhaiskasvatuksen palvelupäälliköltä	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö moniammatillisten tiimien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus lisäkoulutukseen erityisen tuen tarpeista	☐	☐	☐	☐	☐

Tämä on tarkentava kysely lastentarhanopettajille kohtaan 5. Muuta kommentoitavaa- osuus jäi pois kyselylomakkeelta. Kaikki kysymykset ovat muuten samoja.

Kysymykset lastentarhanopettajalle / erityislastentarhanopettajalle

1. Millaisia haasteita koette erityislapsen varhaiskasvatuksessa?

2. Millaisia ohjeita antaisitte vanhemmille, joiden päiväkodissa olevalla lapsella todetaan erityisen tuen tarve?

3. Millainen tieto tai osaaminen on auttanut teitä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisessa?

4. Mistä olette saaneet sen tiedon ja osaamisen, joka on edesauttanut erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kanssa toimimisessa?

5. Miten olette lastentarhanopettajana kokeneet ammatillisen osaamisen tukemisen erityislasten parissa toimiessanne?

	Erittäin tyytyväinen	Tyytyväinen	Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	Tyytymätön	Erittäin tyytymätön
Yhteistyö kelton kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Työhön tuki esimieheltä	☐	☐	☐	☐	☐
Työhön tuki erityisvarhaiskasvatuksen palvelupäälliköltä	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö moniammatillisten tiimien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus lisäkoulutukseen erityisen tuen tarpeista	☐	☐	☐	☐	☐

Muuta kommentoitavaa yhteistyöstä
